

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

720582

“KARAÇAY-MALKAR TÜRKÇESİNDE
SIFAT-FİİL VE ZARF-FİİL”

MASTER TEZİ

Hazırlayan
Burcu TÜMER

720582

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
BOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İsmet CEMİLOĞLU

Ankara-2002

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Burcu TÜMER'e ait "Karaçay-Malkar Türkçesinde Sıfat-Fiiller ve Zarf-Fiiller"
adlı çalışma, jürimiz tarafından.....

YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan..... Doç. Dr. İsmet Cemiloğlu (Danışman).....

İsmet Cemiloğlu

Üye..... Doç. Dr. Fatma Özkay.....

Fatma Özkay (Danışman)

Üye..... Doç. Dr. Enal Kaye.....

Enal Kaye

Y.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

SÖZ BAŞI

Türk dili, 8. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar tek kol hâlinde devam etmiş, 13. yüzyılda Kuzey-Doğu Türkçesi ve Batı Türkçesi olmak üzere iki kola ayrılmıştır. Kuzey-Doğu Türkçesini kullanan Kuzey ve Doğu Türkleri, 16. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyıla kadar Rus ve Çin hâkimiyetine girmişlerdir. Türkler, esaret hayatı içinde dahi “Türkî” denilen müşterek yazı dilini kullanmışlardır. Fakat, 18. ve 19. yüzyıllarda Rusların, Türkistan’ı istila etmesiyle durum değişmiş, Türk boyları arasındaki bağın kopartılması amacıyla, Türk ağızları yazı dili haline getirilmeye başlanmıştır. 1917 ihtilalinden sonra Türk lehçeleri birbirinden daha da uzaklaştırılmış, Türklerin kullandığı alfabeler değiştirilmiş ve farklılaştırılmıştır. Bu durum, her Türk boyunda ayrı bir edebiyatın gelişmesine ve her Türk boyunun dilinde çok önemli eserler verilmesine sebep olmuştur. Türk dünyasının ilişkilerini sağlamlaştırmak için, Türk lehçeleri üzerinde derinlemesine incelemeler yapılmalıdır. Unesco da Türkçe’yi dünyanın en çok konuşulan beş dilinden birisi olarak göstermiştir. Bu da Türkçe’nin lehçe ve şiveleriyle bir bütün olduğunu göstermektedir.

Biz de bu amaçla, Türk lehçelerinin Kıpçak grubundan olan Karaçay-Malkar Türkçesi üzerinde çalıştık.

“Karaçay-Malkar Türkçesinde Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiil” adını verdiğimiz bu inceleme, sıfat-fiil ve zarf-fiil eklerini, bu eklerin varyantlarını, kullanılış özelliklerini ve işlevlerini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Tezimizin ağırlık noktasını “İnceleme” bölümü oluşturmaktadır. İnceleme bölümü kendi içinde “Sıfat-Fiillerin Tasnifi”, “Sıfat-Fiillerin Kullanılış Özellikleri ve İşlevleri”, “Zarf-Fiillerin Tasnifi”, “Zarf-Fiillerin Kullanılış Özellikleri ve İşlevleri” olmak üzere dörde ayrılır.

İncelemenin birinci kısmı “Sıfat-Fiillerin Tasnifi” kısmıdır. Burada sıfat-fiiller, geniş zaman sıfat-fiili, gelecek zaman sıfat-fiili, şimdiki zaman sıfat-fiili

ve geçmiş zaman sıfat-fiili olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar altında da sıfat-fiil eklerinin ayrı ayrı, olumlu ve olumsuz şekilleri, varyantlarıyla sıralanmıştır.

İkinci kısım, “Sıfat-Fiillerin Kullanılış Özellikleri ve İşlevleri” kısmıdır. Burada sıfat-fiil eklerinin fiil kök ve gövdelerine hangi şekillerde bağlandığı “Varyantlar” başlığı altında gösterilmiş, “Yapısı ve Kullanılış Özellikleri” kısmında ise eklerin taranılan edebî metinlerdeki kullanılış sıklığı ve kullanılış özellikleri üzerinde durulmuş, ikinci kısım içerisindeki üçüncü başlık olan “İşlevleri” başlığı altında ise taranılan edebî metinlerdeki örnek cümleler, Türkiye Türkçesine aktarılarak sıfat-fiil eklerinin işlevleri incelenmiştir.

Üçüncü kısım, “Zarf-Fiillerin Tasnifi” kısmıdır. Bu bölümde zarf-fiiller, basit zarf-fiil ekleri ve birleşik zarf-fiil ekleri olmak üzere ikiye ayrılmış, eklerin olumlu ve olumsuz şekilleri varyantlarıyla birlikte gösterilmiştir.

Dördüncü kısım, “Zarf-Fiillerin Kullanılış Özellikleri ve İşlevleri” kısmıdır. Burada zarf-fiil eklerinin fiillerle birleşme şekilleri “Varyantlar” kısmında tespit edilmiş, taranılan edebî metinlerdeki kullanılış özellikleri “Yapısı ve Kullanılış Özellikleri” başlığı altında ele alınmış, örnek cümleler Türkiye Türkçesine aktarılarak işlevleri bulunup “İşlevleri” başlığı altında incelenmiştir.

İncelememizde geçen ekler ve bu eklerin tespit edildiği örnek cümleler için, N.A.Baskakov’un “Karaçay-Malkar Tilni Grammatikası” adlı eseri, Alim Teppeev’in “Ağamnı İçer Suvu”, Kağıylanı Nazıfa’nın “Anamı Kızları”, N.A.Dovlova ve Z.K.Davutova’nın “Tuvgan El Literaturası” adlı eserleri ile “Malkar Poeziyanı Antologiyası” adlı eser temel kaynak olarak alınmıştır. Bu eserlerden alınan örnek cümleler Türkiye Türkçesine aktarılmış, ekin yer aldığı kelimelerin altları çizilmiş, cümlelerin sonunda hangi eserden alındığını gösteren kısaltma harfleri ve sayfa numaraları parantez içerisinde gösterilmiştir. Yanında bu açıklamanın olmadığı cümleler, Karaçay-Malkar

Türkçesinde bulunan ancak elimizdeki edebî eserlerde rastlamadığımız örneklerdir.

Türk dünyası ile ilişkilerimizin daha da sağlamlaştırılmasının gerektiği bu dönemde böyle bir çalışmayı tamamlamaktan çok büyük bir mutluluk duyuyorum. Bana “Türk dili” sevgisini aşıl原因an hocamız Prof.Dr.Ahmet Bican ERCİLASUN'a, inceleme kısmında düşüncelerinden faydalandığım hocam Doç.Dr. Çetin PEKACAR'a ve beni bu konuda çalışmaya sevk eden, bilgisini, tecrübesini ve ilgisini benden hiçbir zaman esirgemeyen hocam Doç.Dr.İsmet CEMİLOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi arz ediyorum.

Burcu TÜMER

İÇİNDEKİLER

SÖZ BAŞI	i
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ.....	vii

GİRİŞ

A- Karaçay-Malkar Türkleri	1
B- Karaçay-Malkar Türkçesi	4
C- Karaçay-Malkar Türkçesi İle İlgili Yapılmış Çalışmalar	4

İNCELEME

SIFAT- FİİLLER

A. SIFAT-FİİLLERİN TASNİFİ	8
B. SIFAT FİİLLERİN KULLANILIŞ ÖZELLİKLERİ VE İŞLEVLERİ	9
1. Geniş Zaman Sıfat-Fiili	9
2. Gelecek Zaman Sıfat-Fiili	12
3. Şimdiki Zaman Sıfat-Fiilleri	15
4. Geçmiş Zaman Sıfat-Fiilleri	18

ZARF-FİİLLER

C. ZARF-FİİLLERİN TASNİFİ	34
D. ZARF-FİİLLERİN KULLANILIŞ ÖZELLİKLERİ VE İŞLEVLERİ	37
I. Basit Zarf-Fiil Ekleri	37
II. Birleşik Zarf-Fiil Ekleri	44

SONUÇ	59
KAYNAKÇA	63
ÖZET	
SUMMARY	

KISALTMALAR

a.g.e.	:Adı geçen eser
AİS	:Ağamrı İçer Suvu
AK	:Anamı Kzleri
bkz.	:Bakınız
c.	:Cilt
KMTG	:Karaçay-Malkar Tilni Grammatikası
KMTS	:Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü
MPA	:Malkar Poeziyanı Antologiyası
s.	:Sayfa
TEL	:Tuvgan El Literaturası

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

Karaçay – Malkar Türkçesi	Türkiye Türkçesi
А а	A a
Б б	B b
В в	V v
Г г	G g
Гъ гъ	G g (ğ)
Д д	D d
Е е	E e (Kelime başında ye)
Ё ё	Ö ö
Ж ж	J j
ДЖ дж	C c
З з	Z z
И и	İ i
Й й	Y y
К к	K k
Къ къ	K k (k)
Л л	L l
М м	M m
Н н	N n
Нг нг	Ŋ ŋ
О о	O o
П п	P p
Р р	R r
С с	S s
Т т	T t
У у	U u
Ф ф	F f
Х х	H h (h)
Ц ц	Ts ts
Ч ч	Ç ç
Ш ш	Ş ş
Щ щ	ŞÇ Şç
Э э	E e
Ю ю	Ü ü
Я я	Ya Ya

GİRİŞ

A- KARAÇAY – MALKAR TÜRKLERİ

“Dil, örf, âdet, içtimaî teşkilat, folklor, edebiyat ve tarih itibarı ile bir bütün teşkil ettikleri halde, takriben 15. asırdan sonra, Karaçay ve Malkar veyahut Tavlı (“dağlı”) adları altında, ayrı ayrı iki camia olarak, 1944 yılına kadar Kuzey Kafkasya’da yaşamış eski bir Türk kabilesidir.”⁽¹⁾

“Kafkas Dağlarının en yüksek zirvesi olan Elbruz dağının (Mingi Tav) doğu ve batısındaki yüksek dağlık arazilerde yer alan derin vadilerde, Kuban, Teberdi, Mara, Baksan (Bashan), Çegem, Çerek gibi ırmakların yukarı kısımlarında yaşayan Karaçay-Malkar halkını oluşturan etnik unsurlarla ilgili bilgiler yeterince açık değildir. Karaçay-Malkar halkının etnik yapısını oluşturan kavimler arasında Hunlar, Kara Bulgarlar, Alanlar, Hazarlar ve Kıpçaklar gibi eski Türk kavimlerinin yanı sıra Kabardey, Abaza, Gürcü, Suan, Oset gibi Kafkas halkları da önemli pay sahibidirler.”⁽²⁾

“Kuban Bulgarlarının Karaçay-Malkar halkının ilk ataları oldukları düşünülmektedir. Son yıllarda Karaçay bölgesinde ortaya çıkarılan runik harfli Hun-Bulgar Türkçesi yazıtlar bu görüşü desteklemektedir.”⁽³⁾

“Karaçay-Malkar dilinin tam bir Kıpçak Türkçesi özelliği taşıması ve Kıpçakların yaklaşık iki yüz yıl kadar Kafkasya ve Kuzeyindeki bozkırların tek hakimi olmaları, Karaçay-Malkar halkının etnik yapısını oluşturan en önemli unsurun Kıpçaklar olduğunu akla getirmektedir.”⁽⁴⁾

¹ İslam Ansiklopedisi, c.6, 217

² Ufuk TAVKUL: Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü (Ankara,2000), 1

³ Ufuk TAVKUL: a.g.e., 1

⁴ Ufuk TAVKUL: a.g.e., 1

“Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu’nun nüfuz bölgeleri arasında Kuban ırmağını sınır tayin eden 1812 yılı anlaşmasından sonra Rusya topraklarında kalan Karaçay üzerinde Rus baskısı şiddetlendi. 1822 yılında Rus tabiiyetinde oldukları ilan edilen Karaçaylılar buna isyan ettiler. Kafkasya’nın diğer bölgelerini daha önce işgal eden Rusya nihayet 1828 yılında Karaçay’ı istila etti. Bunun sonucunda Karaçay bölgesi de Rusya’nın hakimiyeti altına girdi. Karaçaylılar yıllarca bu esarete karşı mücadele ettiler.”⁽⁵⁾

19. yüzyılın ortalarından başlayarak tam bir yayılma politikası izleyen Ruslar, yüzyılın sonunda Orta Asya Türk Devletlerinin işgalini tamamlamışlardır.

“Ruslar, işgali tamamladıktan sonra Türk illerinde bir baskı ve sömürü sistemi kurdular. Ruslar her Kafkas kabilesi için ayrı bir idari sistem kurdu. Bu sırada Karaçay-Malkar halkı da ikiye bölündü. Bir kısım “Kuban Eyaleti”ne, bir kısmı da “Terek Eyaleti”ne bağlandılar. Göçe zorlanan Karaçay-Malkar halkının büyük bir bölümü Türkiye’ye, bir bölümü ise Suriye’ye göç etti.”⁽⁶⁾

“1917 Bolşevik ihtilali sonrasında Rus işgaline uğrayan Karaçay-Malkarlılar 1943 yılı sonralarına kadar Sovyetlere karşı bağımsızlık mücadelelerini sürdürdüler. Bu mücadeleler sırasında nüfuslarının büyük bir bölümünü kaybettiler. Nihayet II. Dünya Savaşı sırasında Almanlarla işbirliği yaptıkları gerekçesiyle “vatan hainliği” ile suçlandılar. 2 Kasım 1943 tarihinde Karaçaylılar, 8 Mart 1944 tarihinde de Malkarlılar yurtlarından çıkarılarak topyekün bir sürgüne ve soykırıma maruz kaldılar. Bu sürgün sırasında toplam nüfuslarının yarısını kaybettiler. Orta Asya ve Sibirya’daki sürgün yerlerinde 14 yıl kalan Karaçay-Malkar halkı 1957 yılında itibari iade edilerek Kafkasya’daki eski yurtlarına geri döndü. Kafkasya’ya geri dönen Karaçaylılar

⁵ Ufuk TAVKUL: a.g.e., 3

⁶ Mehmet SARAY: Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi (Ankara,1996),29

burada Kabardey, Beslene, Abaza ve Nogay halklarıyla birlikte Karaçay-Çerkes Özerk Bölgesi idaresi altına alındı. Malkarlılar ise Kabardey-Malkar Özerk Cumhuriyeti idaresi altına alındılar. Karaçay- Malkar halkı bugün Kafkasya'da "Karaçayevo-Çerkesya" ve "Kabardino-Balkarya" adlarını taşıyan iki özerk cumhuriyetle Rusya Federasyonu'na bağlı olarak yaşamaktadırlar. 1989 yılı nüfus sayımına göre Karaçaylılar 146.140-Malkarlılar ise 88.771 kişidirler."⁽⁷⁾

⁷ Ufuk TAVKUL: a.g.e., 3

B- KARAÇAY–MALKAR TÜRKÇESİ

“13. yüzyıla dek tek bir kol halinde devam eden Türk yazı dili, 13. yüzyılda Kuzey-Doğu ve Batı Türkçesi olmak üzere iki ana kola ayrılmıştır. Kuzey-Doğu koluna dahil olan Türk lehçeleri şunlardır: Karaim (Karay), Kırım-Tatar, Karaçay-Malkar, Kumuk, Tatar, Başkurt, Kazak, Karakalpak, Nogay ve Kırgız.

Tarihi olarak bir yazı dili olmayan Karaçay-Malkar Türklerinin dili hakkındaki ilk çalışmalar 19.yüzyılın başlarında İ. Klaproth, R.V.Erckert gibi Avrupalı Türkologlar tarafından yapılmıştır. Rusya’da Sısoyev, Miller, Karaulov ve Samoyloviç gibi alimlerin yanısıra Karaçay-Malkar lehçesi için en dikkat çekici çalışmalar asrımızın başlarında, meşhur Macar dergisi Keleti Szemle’de Wilhelm Pröhle tarafından yayımlanmıştır.”⁽⁸⁾

“Ortak bir dile sahip olan Karaçay ve Malkarların alfabe ve yazılı edebiyatları da ortaktır. Karaçay ve Malkar yazı dili üç yazı sistemi kullanmıştır. 1916 – 1926 yılları arasında Arap yazısına dayanan bir alfabe kullanılmıştır. 1927 – 1939 yıllarında Latin yazı sistemine geçilmiştir. 1939 – 1940 yıllarında ise Rus alfabesine dayanan bir yazı sistemi meydana getirilmiştir.”⁽⁹⁾

C- KARAÇAY–MALKAR TÜRKÇESİ ÜZERİNE YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR

N.A. Baskakov’un Karaçay – Malkar Tilni Grammatikası adlı eseri bu alanda yapılmış çalışmaların en önemlilerindedir. Eser Karaçay – Malkar Türkçesinde ses bilgisi, şekil bilgisi ve cümle bilgisi olmak üzere 3 bölümden oluşmaktadır. Her bölümde açıklamaların ardından örneklere geniş yer verilmiştir.

⁸ Mustafa ÖNER: Bugünkü Kıpçak Türkçesi (Ankara,1998),26

⁹ Türk Ansiklopedisi c.5, 264

Bir diğer eser U. Bayramkulov'un Karaçay Tilni Grammatikası adlı eseridir. Bu alışma, ana başlıklar altında konuları sıralamamış, her bir konu ayrı bir başlık altında işlenerek 92 madde oluşturulmuştur. Karaçay – Malkar Türkçesiyle kaleme alınmıştır.

Bir diğer önemli alışma, S.A.Goiyeva H.İ.Synev tarafından hazırlanan Karaçay – Malkar Orus Sözlük adlı Karaçay – Malkar Türkçesi'nin söz varlığını inceleyen eserdir.

Türkiye'de hazırlanmış çalışmalardan biri olan İsmail Doğan'ın Karaçay-Malkar Türkçesi adlı eseri bir doktora tezi olup, Türkiye'ye yerleşmiş olan Karaçay – Malkar Türklerinden derleme yoluyla elde edilen metinler üzerinde hazırlanmış bir ağız çalışmasıdır.

Ülkemizde yayımlanan bir diğer eser ise, "Karaçay – Malkar Türkçesi Sözlüğü" dr. Ufuk Tavkul'un bu eseri önemli bir açığı kapatarak bu alanda çalışma yapacak olanların nn açmıştır.

Bu çalışmada nce Karaçay – Malkar Türkleri, Karaçay – Malkar Türkçesi, Karaçay – Malkar Türkçesi'nin ağızları ve Karaçay – Malkar Türkçesi'nin grameri hakkında kısa bilgiler verilmiş, sonra sözlüğe geçilmiş, daha sonra ise Karaçay – Malkar Türkçesi'yle yazılmış metinlerden örnekler sunulmuştur.

Karaçay-Malkar Türkçesi zerine yapılmış çalışmalardan en önemlileri üzerinde bilgi vermeye çalıştık. Yapılmış diğer çalışmalar oldukça sınırlıdır.

İNCELEME

SIFAT-FILLER

A. SIFAT-FİLLERİN TASNİFİ

1. Geniş Zaman Sıfat-fiili (Bolur Zamannı Etimsıfatı)

Olumlu Şekil:

- A₂ r , - (I) r

Olumsuz şekil:

- m A₂ z

2. Gelecek Zaman Sıfat-fiili (Bolluk Zamannı Etimsıfatı)

Olumlu şekil:

- A₂ r l l₂ K₂

- l₄ r l l₄ K₂

- A₂ r l₂ K₂

- l₄ r l₄ K₂

- r l₄ K₂

- ñ l₄ K₂

- l l₄ K₂

Olumsuz Şekil:

Fiil kök ya da gövdesi + m A₂ z + - lık, -lik gelecek zaman sıfat fiil ekleri

3. Şimdiki Zaman Sıfat-fiili (Busagat Zamannı Etimsıfatı)

a-)

Olumlu Şekil:

- (I) w ç U₂

Olumsuz Şekil:

Fiil kök ya da gövdesi + - m A₂ + - (I) w ç U₂ şimdiki zaman sıfat-fiil eki

b-)

Olumlu Şekil:

Fiil kök ya da gövdesi + -a,-e,y ile – (I)P₂ zarf fiil ekleri + tur – fiil kökü + gan sıfat-fiil eki

Olumsuz Şekil.

Ø

4. Geçmiş Zaman Sıfat-fiili (Ozgan Zamannı Etimsıfatı)

Olumlu Şekil:

- G₂ A₂ n

- h a n

- ñ A₂ n

Olumsuz Şekil:

Fiil kök ya da gövdesi + - m A₂ (olumsuzluk eki) + -ğan, -gen geçmiş zaman sıfat-fiil ekleri

B. SIFAT-FİİLLERİN KULLANILIŞ ÖZELLİKLERİ ve İŞLEVLERİ

1. GENİŞ ZAMAN SIFAT – FİİLİ :

- A₂ r

- (I) r

- m A₂ z

Varyantları:

Olumlu şeklinin yedi varyantı vardır: -r, -ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür

Ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerine –r,

Ünsüz ile biten fiil kök ve gövdelerine ses uyumlarına bağlı olarak -ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür eklenir.

Olumsuz şeklinin iki varyantı vardır: -maz, -mez

Kalın ünlülü fiillerle –maz,
İnce ünlülü fiillerle –mez, kullanılır.

Kullanılış Özellikleri:

1. Taradığımız edebî metinlerde sık karşılaşmadığımız bir ektir.
2. İyelik eki alması çok nadirdir; şu gibi ve benzer örneklerde iyelik ekiyle birlikte kullanılır.
bilirimi: “bileceğimi”
3. Sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılışı, geçici isim olarak kullanılışına göre daha fazladır.

ölmez can: “ölmeyen can”

kelir cil: “gelecek yıl” (KMTG, 219)

ölür avruv: “ölümcül hastalık” (KMTG, 219)

batar kün: “batacak güneş” (KMTS, 43)

barır ceribiz: “gideceğimiz yer” (KMTS, 43)

catar ornuñ: “yatacağın yatak” (KMTS, 43)

körür künleri: “göreceği günler” (KMTS, 43)

Kağıtları jazıp barır jerlerine jiberip, ol elge çıkdı. (AİS, 77)

“Mektupları yazıp gideceği yerlere gönderip, köyüne vardı.”

4. “üçün” edatı ile birlikte kullanılır. Bu durumda edat gruplarının isim unsuru olarak görev yapar.

Men seni körür üçün kelgenme.

“Ben buraya seni görmek için gelmişim.”

5. Bir fiil, hem olumlu hem olumsuz geniş zaman sıfat-fiili ile yan yana kullanılarak tekrar grubu meydana getirebilir.

kirir-kirmez: “girer girmez”

boşar-boşamaz”bitirir bitirmez” (KMTG,219)

6. -ça eşitlik ekini alarak sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak görev yapar.

işlerça adam: “çalışkan adam”
 bolurça aş: “yeterli gıda” (KMTG,220)
 tatırça suvuk: “etkili soğuk”
 şükür eterça bir iş: “şükredilecek bir iş”

İşlevleri:

1. Yapılması tasarlanan bir işin geniş bir zaman içinde, her zaman yapılabileceğini ifade eder. Olumsuz şeklinin kullanımı taradığımız edebî eserlerde daha yaygındır.

açılmaz kirit: “açılmaz kilit”
 ketmez nasıp: “gitmez kısmet”
 ayrılmaz teñ: “sadık arkadaş”
Bitmez iş bolğandı iş. “Bitmez iş olmuş bu iş”
 küldürür söz: “güldüren söz”
 karar adam: “bakan adam”
 körür künleri: “göreceklere günler” (KMTS, 43)
 Bu nasıpta çaşar künün köp bolsun.
 “Bu şekilde yaşadığın iyi günler çok olsun.”

2. Gelecek zaman sıfat-fiili görevinde de kullanılır. Öznenin veya nesnenin belirsiz bir gelecek zamanda gerçekleşebilecek bir eyleme konu olacağını bildirir.

Sabiyleri ösgendile: Katın alır çaşı, erge çığar kızı bardı.
 “Çocukları büyümüşler: kız alacak oğlu, kocaya varacak kızı var.”
 Kağıtları jazıp barır jerlerine jiberip, ol elge çıkdı. (AİS, 77)
 “Mektupları yazıp gideceği yerlere gönderip, köyüne vardı.”
 Katında süelip turğanlığını, dıf deb bir söz aytalmayma, sıñar bir söz. (AK, 52)

“Yanında dikilip duruyor olmama itiraz edip bir söz söyleyemiyorum, tecrübe edilecek bir söz.”

bolur adam: “olacak adam”

bolmaz adam: “olmayacak adam”

3. “Üçün edatı ile birlikte kullanıldığında, cümlede zarf görevini üstlenerek, maksat bildirir.

Men seni körür için kelgenme.

“Ben buraya seni görmek için gelmişim.”

4. Ekin olumlu ve olumsuz şekilleri aynı fiille kullanılarak bir tekrar grubu oluşur ve hızlı yapılan işi gösteren zaman zarfı olarak kullanılır.

Hasan üyge ceter-cetmez anasın sordu.

“Hasan eve varır varmaz annesini sordu.” (KMTG,219)

2. GELECEK ZAMAN SIFAT-FİİLİ

- A₂ r l l₂ K₂

- l₄ r l l₄ K₂

- A₂ r l₂ K₂

- l₄ r l₄ K₂

- r l₄ K₂

- ñ l₄ K₂

- l l₄ K₂

Varyantları:

Olumlu şeklinin yirmi dört varyantı vardır:

-arlık, -erlik,

-urluk, -ürlük, -ırlık, -irlik,

-arık, -erik,

-uruk, -ürük, -ırık, -irik,

-lık, -lik, -luk, -lük,

-ñık, -ñik, -ñuk, -ñük,

-rık, -rik, -ruk, -rük.

Ünsüzle biten fiil kök ve gövdelerine ses uyumlarına göre –arlık, -erlik, -urluk, -ürlük, -ırlık, -irlik, -arık, -erik, -uruk, -ürük, -ırık, -irik,

l, r, z ünsüzleri ile biten fiil tabanlarına –lık, -lik, -luk, -lük,

n ünsüzü ile biten fiil kök ve gövdelerine ise -ñık, -ñik, -ñuk, -ñük şekilleri getirilir.

Ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerine ise -rık, -rik, -ruk, -rük şekilleri getirilir.

r ünsüzü ile biten fiillere –lık, -lik, -luk, -lük sıfat-fiili eklendiğinde genellikle benzeşme hadisesi gerçekleşir rl > rr

barlık > barrık “varacak”

Olumsuz şeklinin iki varyantı vardır: -mazlık, -mezlik

Kalın ünlülü fiillerle –mazlık,

İnce ünlülü fiillerle –mezlik şekilleri kullanılır.

Yapısı ve Kullanılış Özellikleri:

1. Sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılması yaygındır.

allık borç: “alacak borç”

bolluk iş: “olacak iş”

unutulmazlık igilik: “unutulmayacak iyilik”

korkuruk zat: “korkulacak şey”

içerik suv: “içilecek su”

uçarık kuş: “uçacak kuş”

tirlenirik hal: “değişecek durum”

aytırık söz: “söylenecek söz”

berlik aça: “verilecek para”

soluruk zamanıbiz: “dinleneceğimiz zaman”

alallık adam: “alabilecek kişi” (KMTG,219)

almazlık adam: "almayacak adam"(KMTG,219)

2. İsim olarak kullanıldığında iyelik, çokluk ve hâl eklerini alabilir.

kelliklerinde: "geleceklerinde"

3. Kalıcı isim yapar.

kellik: "gelecek" (KMTG,220)

aşarık: "yiyecek" (KMTG,220)

içerik: "içecek" (KMTG,220)

kiyerik: "giysi, elbise" (KMTG,220)

Aña kart anam "tasha aşarık çaşırwçu kuvuş" dey edi. (AK. 56)

"Ona büyük annem "gizli yiyecek saklayıcı oyuk" diyordu."

4. –ça eşitlik eki ile birlikte kullanılır.

Berlikça körünedi. "Verecek gibi görünüyor." (KMTG,221)

İşlevleri:

1. Gelecek zaman ifade eder. Öznenin ya da nesnenin gelecek zamanda gerçekleşecek bir eyleme konu olacağını bildirir. Gelecek zaman ifadesi

- A₂ r , - (l) r geniş zaman sıfat-fiiline göre daha belirli ve kesindir.

Cer üsünde ölmezlik bla ketmezlik bir insan cokdu.

"Yeryüzünde ölmeyecek ve öbür dünyaya geçmeyecek bir insan yoktur"

Atam, a vraç bolluk adam ariv kiyinirge kerekdi deb, iynegin satarğa da bir başlağan edi. (AK. 42)

"Babam, doktor olacak adam temiz giyinmelidir, önce de ineğini satmalıdır diye başlamıştı."

2. Sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak görev yaparken öznenin veya nesnenin ileride gerçekleşmesi gereken bir özelliğini gösterir.

Kellik adamlı barısı da kelgendile.

“Gelmesi gereken adamların hepsi de gelmişler.”

3. Yeterlik ekiyle birlikte kullanıldığında öznenin veya nesnenin kesin yapabilecek bir özelliğini ifade eder.

Bu işi etallik adam cañız odur.

“Bu işi yapabilecek adam sadece odur.”

4. –ça eşitlik eki ile birlikte kullanıldığında cümlede zarf tümleci görevi yapar.

İgi işlerikça körünedi.

“İyi çalışacak gibi görünüyor.”

5. Bu sıfat-fiil ekiyle meydana gelmiş kalıplaşmış sözler vardır.

ölüp kallık: “ölüp kalasica” (KMTS,43)

tüp bolluk: “mahvolasica” (KMTS,43)

kururuk: “kuruyasica” (KMTS,43)

ölgeni Oruslu bolluk: “ölüsü Rus olasica” (KMTS, 43)

3. ŞİMDİKİ ZAMAN SIFAT-FİİLLERİ

a-) - (I) w ç U₂

b-) - a,-e,y ile – (I)P₂ + tur-+ğan

Karaçay-Malkar Türkçesinde şimdiki zaman sıfat-fiili iki farklı şekildedir.

a-) - (I) w ç U₂

Varyantları:

Olumlu şeklinin altı varyantı vardır: -wçu, -wçü, -iwçu, -iwçü, -uwçu, -üwçü

Ünlü ile biten fiil kök ya da gövdelerine ses uyumlarına göre -wçu, -wçü,

Ünsüz ile biten fiil kök yada gövdelerine ses uyumlarına göre -ıwçı, -ıwçü, -uwçu, -üwçü şekilleri eklenir.

Olumsuz şeklinin iki varyantı vardır: -mawçu, -mewçü

Kalın ünlü ile biten fiil kök ve gövdeleri –mawçu,

İnce ünlü ile biten fiil kök ve gövdeleri -mewçü şekillerini alır.

Kullanılış Özellikleri:

1. Taradığımız edebî eserlerde pek çok kullanıldığı görülmektedir.
2. İsim gibi kullanıldığında çokluk ve iyelik eklerini alabilir.

Satuwçula: "satıcılar"

Satuwçubız: "satıcımız"

İşlevleri:

1. Şimdiki zamanda yapılan hareketin sıfat-fiilini yapar ve sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılır.

Oynay küle turuwçu közleri mıdah bolgandıla.

"Her zaman gülen gözleri hüzünlenmiş."

Aña kart anam, "tasha aşarık çasıruwçu kuvuş" dey edi. (AK, 56)

"Ona büyük annem, "gizli yiyecek saklayıcısı oyuk" diyordu.

OI men tirmençikni tartıwçu cıllarımda anamı cüregine tüşgen carala sav bolmagan köre edim. (AK. 139)

"Değirmeni döndürdüğüm yıllarımda, iyi olduğum zamanlarda annemin yüreginde açılan yaraları, hastayken görüp anlıyordum"

Avruwçu anam esime tüşdü. (AK. 144)

"Hastalanan annemi hatırladım."

OI biz tıbrını oñ canında otturuwçu kuvuşlağa uşamay edi. (AK, 56)

"Evimizin sağ yanında duran oyuklara benzemiyordu."

Kögüm tuvuwçu şavdanım.

Cırlap turuwçu şavdanım. (MPA, 272)

“Gögüm, doğan kaynak suyum.

Gürleyip duran kaynak suyum.”

2. Kalıcı isim yapar.

satuwçu: “satıcı” (KMTS, 333)

aluwçu: “alıcı, müşteri” (KMTS, 82)

talawçu: “soyguncu, hırsız” (KMTS, 372)

bağıwçu: “doktor” (KMTS, 108)

kıçıruwçu: “horoz” (KMTS, 257)

sürüwçu: “çoban” (KMTS, 358)

tepsuwçu: “dansçı” (KMTS, 392)

b-) - a,-e,-y ile – (I)P₂ + tur-+ğan

Varyantları:

Olumlu şeklinin altı varyantı vardır -a, -e, -ıp, -ip, -up, -üp + turğan

Kalın sıralı ve ünsüz ile biten fiil kök ve gövdelerine –a turğan,

İnce sıralı ve ünsüz ile biten fiil kök ve gövdelerine –e turğan,

Ses uyumlarına bağlı olarak ünsüzle biten fiil kök ve gövdelerine –ıp turğan, -ip turğan, -up turğan, -üp turğan,

Ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerine ise –y turğan, -p turğan şekillerinin geldiği görülür.

Olumsuz şeklinin kullanımına edebî eserlerde rastlanılmamıştır.

Yapısı ve Kullanılış Özellikleri:

1. Bu ek Karaçay-Malkar Türkçesi edebî eserlerinde yaygın bir şekilde kullanılır.

2. Analitik yolla yapılır: “-a, e, -y, (l)p zarf-fiil ekleri, “tur-” fiil kökü ve “-ğan” geçmiş zaman sıfat-fiil eki.

caz-a tur-ğan adam “yazmakta olan adam”

İşlevleri:

1. Sıfat tamlamalarında nitelediği ismin özellik veya hareketinin devamlı olduğunu bildirir.

Ol söleşe turğan caş meni karındaşımdı.

“O konuşmakta olan genç benim kardeşimdir.”

Alanı tabada çırıldap bişe turğan birsi börekege atadı. (AİS, 42)

“Onları tavada cızırdayıp pişmekte olan öbür böreklere ekliyor.”

Unuta edi kim bolğanın: cerde tuvğan adamımı, kökde uçan ilyaçınımı, duv cana turğan culduzmu, sırtda ösgeñ kızıl gülmü? (AK, 168)

“Kim olduğunu unutuyordu: yerde doğan adam mı, gökte uçan şahin mi, parlayan yıldız mı, yamaçta büyüyen kırmızı gül mü?”

“Koñur tanağa “börü azığı bolluk deydi, közleri cana turğan ariv müyüzlü Karaçay koçarğa ça “kontuluk” deb uruşadı. (AK, 81)

“Huysuz danaya’ kurda yem olacak diyor, gözleri yanan temiz boynuzlu Karaçay koça “kısır” deyip, onları azarlıyor.”

4.GEÇMİŞ ZAMAN SIFAT-FİİLİ

- G₂ A₂ n

- h a n

- ñ A₂ n

Varyantları:

Olumlu şeklinin yedi varyantı vardır: -ğan, -gen, -han, -ñan, -ñen

Kalın ünlülü fiil kök ve gövdelerine: -ğan, -han,

İnce ünlü fiil kök ve gövdelerine: -gen,
 “n” ünsüzü ile biten kalın ünlü fiil kök ve gövdelerine: -ñan,
 “n” ünsüzü ile biten ince ünlü fiil kök ve gövdelerine: -ñen varyantları eklenir.

Olumsuz şeklinin iki varyantı vardır: -mağan, -megan

Kalın ünlü fiil tabanlarına –mağan,

İnce ünlü fiil tabanlarına -megan eklenir.

Kullanılış Özellikleri:

1. Taranılan edebî eserlerde kullanımının yaygın olduğu görülmektedir.

2. İsim gibi kullanıldığında iyelik, çokluk ve hâl eklerini alabilir.

Jaza bilgenle andan sora da bardıla. (AİS, 30)

“Yazabilenler ondan sonra da gittiler.”

Jol bilgenden hal bilgen köp da igidi bayam. (AİS, 38)

“Hâl bilen yol bilenden çok daha iyidir herhalde.”

Maña tilin uzathanı tilin keseme men, (AK, 156)

“Bana dilini uzatanın dilini keserim.”

Bu aç hapanı eşitgen Biyaslan, cer tebrenñença ahsına barıp
 üyünü tırkıgına çökdü. (AK, 174)

“Bu acı haberi işiten Biyaslan, yer sarsılmış gibi iç çekerek gidip
 evinin ocak kenarına çöktü.”

cazğanım: “yazdığım”

alğanlay: “alınca”

3. Geçici isim olarak kullanılır.

Bir kün cazğanım ekinçi kün kölüme cetmey, bılay kölüm
 çıgarğa hazır bolub turama. (AK, 301)

“Bir gün yazdığım ikinci gün içime sinmiyor, sanki gönlüm dışarı
 çıkmaya hazırmış gibi oluyor, öyle kalıyorum.”

Kesinden ullulanı aythanlarına iyil, ala maña halat bermesinle.
(AK, 289)

“Kendinden büyüklerin söylediklerine kulak ver, onlar bana yanlış söylemesinler.”

Allah yokdu degenle saña namısı, haternimi billikdile? (AİS, 16)

“Allah yoktur diyenler sana hürmet etmeyi, senin hatırını mı bilecekler?”

4. Sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılışı yaygındır.

küygen el: “yanmış köy”

tabhan açham: “bulduğum para”

kaythan kız: “boşanmış bayan”

caşağan üyübüz: “yaşadığımız ev” (KMTS,43)

şaşhan katın: “delirmiş kadın”

barğan coluguz: “gittiğiniz yol” (KMTS,43)

külgen çaş: “gülen delikanlı”

ala aşathan hant: “yedirdikleri yemek” (KMTS,43)

sen aythan söz: “söylediğin söz” (KMTS, 43)

Terekden tüşgen çaprakla anı kabırına kuülğan toprakça
köründüle. (AK, 239)

“Ağaçtan düşen yapraklar onun kabrine dökülen toprak gibi görünüyordı.”

Cüregimde cürek yarathan teyri! (AK, 168)

“Yüregimde yürek yaratan tanrı!”

5. Bu sıfat-fiil eki fiil kökü veya gövdesine getirilirken önüne olumsuzluk ve çatı eklerini alabilir.

savdurmağan inek: “sağdırmayan inek”

cazılmağan kağıt: “yazılmayan mektup”

içilmegen süt: “içilmeyen süt”

Zoya, adep kılık janı bla igi üyretilgen hatanı, hayırını anılağan
katı kız edi. (AİS,388)

"Zoya, nezaketli kişiliğinin yanı sıra iyi eğitilen, kötülüğü iyiliği anlayan sağlam bir kızdı."

İşlevleri:

1. Bu ek geçmiş zamanda yapılan hareketin sıfat-fiilini yapar. Bu görevle kullanıldığında Türkiye Türkçesine - A₂ n , - m l₄ ş , - d l₄ K₂ ekleriyle aktarılabilir.

başlağan iş: "başlayan iş (başlamış (olan) iş)

uçhan kuş: "uçan kartal (uçmuş (olan) kartal)

Alay a atasını açılanın tursünü kelib köz allına süelgeninde, kerti da atası katında süelib turgança, tenini közüne sesekli karadı. (AK, 257)

"Fakat babasının öfkelenen yüzü gözünün önüne gelip dikildiğinde, gerçekten babası yanında dikilmiş duruyor gibi, gözlerine inanamıyordu."

O tuvğan elim, anamı ariv közleri!... (AK, 14)

"Memleketim, annemin güzel gözleri!..."

Balham bolub eriyim menden tüşgen carana. (AK,75)

"Merhem olup üstüne eriyeyim, benim yüzümden olan yaranın."

Seni izleb, men kirmegen üy cokdu, seni küseb, men etmegen diğalas cokdu. (AK, 75)

"Seni izleyip girmediğim ev, seni özleyip yapmadığım mücadele yoktur."

Folklor ar ademge halkın ozğan zamandağı yaşavınnan habar aytıp, ata-babalardın batır yırların eşittirip ar-bir arkağa, buvına kuş berib, ozin yaratkan halkka islemege, kurespege, kulturasin ostirmege yardım etedi.(TEL, 11)

"Folklor, insanlara halkın geçmiş zamandaki yaşamıyla ilgili haberler verip, atalarından kalan kahramanlık destanlarını işittirip, arkaya, ileriki nesillere ulaştırıp kendini yaratmış olan halka kültürünü geliştirmekte yardım eder."

Toğuz aynı hathunda asırab, oğurlu közlerin bla cılı karab, közümü duniyaga açan anam, sen katımda tülse, çımmak ak sütün bla, halal sütün bla tinini tiriltgen anam, sen katımda tülse. (AK, 74)

“Dokuz ay karnında besleyip, merhametli gözlerin ile sıcacık bakıp, gözümü dünyaya açan annem, yanımda yoksun, bembeyaz ak sütünle, helâl sütünle bedenimi canlandıran, annem, yanımda yoksun.”

Açemez, sabıyliginde eşitgen ullanı endi avlak jolu aytadı.

(AİS, 53)

“Açemez, çocukluğunda duyduğu büyük destanın arazi yolu olduğunu söylüyor”

Ekisinden bağıalı zat çokdu mana dünyada-tuvğan cerimi bir karışı bla süygen kızım Audra. (AK, 98)

“İkisinden kıymetli bir şey yoktu benim için dünyada-memleketimin bir karış toprağı ile çok sevdiğim kızım Audra.”

Ozğan künle kaytıp kele, anı jukusun uğay, tınçlığın sıyırdıla. (AİS, 115)

“Geçmiş günler dönüp geliyor, onun uykusunu değil , rahatlığını elinden alıyor.”

Künü kapkara keçe bolğan, keçesinde culduzla sarnağan zaman bolğandı ol zaman. (Ak, 165)

“Gündüzün kapkara gece olduğu, gecesinde yıldızların ağladığı zaman olmuş o zaman.”

Onuncu klassda okuğan zamanımı kışı esimde kalmagandı. (AK, 142)

“Onuncu sınıfta okuduğum yılların kışı aklımda kalmamış.”

Bilemise, tavlu kızla uyalıb, kirpiklerin enişge iygen zamanda, men adamnı közüne citi karasam a?(AK,124)

“Biliyor musun, dağılı kızların utanıp, kirpiklerini aşağı indirdikleri zaman, benim adamın gözüne dikkatli bakmam olur mu?”

Bu açı haparı eşitgen Biyaslan, cer tebrenñença barıb ahsına üyünü tırkığına çökdü. (AK, 174)

“Bu acı haberi işiten Biyaslan, yer sarsılmış gibi iç çekerek gidip evinin ocak kenarına çöktü.”

Canımdan süygen sarayağımı öltürgen Kasmakğa cuk etalmağan, men nemetslege ne etalıkma sora?(AK, 161)

“Canımdan çok sevdiğim vaşağımı öldüren Kasmak’a bir şey yapamamış olan ben Almanlara ne yapabileceğim sonra?”

2. Bu sıfat-fiil Karaçay-Malkar Türkçesinde geçmiş zaman sıfat-fiili olarak tanınır, çünkü hareketin geçmiş zamana ait olduğunu gösterir. Fakat bu sıfat fiilin geçmiş zamanı ifade etmek dışında, geniş ve gelecek zamanı ifade etme işlevi de vardır.

a-) Geniş Zaman İfadesi

Har ayılğan söz anı sanın tiriltgença, sebep bola, kesi kesine köl etgenin anılab, kayda bolğanın seza başladı. (AK, 183)

“Her söylenen söz, onun vücudunu diriltirmiş gibi oluyor, kendine güveninin geldiğini anlayıp, nerede olduğunu farketmeye başlıyor.”

Busağatda cılauv bolmağan üy cokdu. (AK, 184)

“Şimdi ağlamayan ev yoktur.”

Jaşağan adam umut üzmezge kerekdi. (AİS, 300)

“Yaşayan insanın umudunu kesmemesi gereklidir.”

Kesiligi bolmağan adam, adammıdı? (AİS, 86)

“Kişiliği olmayan adam adam mıdır?”

Atamdan korkmağan adam barmıdı? (AK, 253)

“Babamdan korkmayan adam var mıdır?”

O teyri, meni tavuşumu eşitgen teyri! (AK, 168)

“O Tanrı, benim sesimi duyan Tanrı!”

Anasını közlerin tanımağan adam bolur mu?(AK, 76)

“Annesinin gözlerini tanımayan adam olur mu?”

“Közden ketgen kölden keter” dep, ol meni unutsa, ne eterme?
(AK, 104)

“Gözden ırak olan, gönülden de ırak olur’ deyip, o beni unutsa, ne yaparım?”

Suv uyuğan zamanda tilek tileseñ, tilegin kabil boladı, deydile.(AK, 121)

“Su kabardığında dilek dilesen, dileğin kabul oluyor, diyorlar.”

b-) Gelecek Zaman İfadesi

Jathan jerin jumuşak bolsun, meni, orus köğü kibik keñjürek asıl ustazım! (AK,314)

“Yatacağın yer yumuşak olsun, benim, rus göğü gibi yüce gönüllü asil hocam!”

Bılayda şaharğa barğan adam cokmudu?(KMTG,217)

“Burada şehre gidecek kimse yok mudur?”

Allah jathan jerin keñ etsin. (AİS. 48)

“Allah, yatacağın yeri geniş etsin.”

3. Bu sıfat-fiil zaman ve hareket mefhumunu kaybederek geçici isim olarak kullanılabilir ve çeşitli isim çekim eklerini alabilir.

a-) Yalın Hâlde;

Ne aytsala da bu dünyada jaşağan igi edi. (AİS, 164)

“Ne derlerse desinler, bu dünyada yaşayan iyiydi.”

Andan ariv kız körmegen

Allay kızını bay etmegen... (AK, 127)

“Ondan güzel kız görmeyen

Öyle kızı zengin etmeyen”

Milletde kallay seyir adetle bardıla, taş túbünde ezilmegen, otda küymegen, milletni cürek kirsizligin ömürleni tereninden beri asırab kelgen... (AK, 125)

“Halkta nasıl muhteşem âdetler vardır, taş altında ezilmeyen, ateşte yanmayan, halkın yüreğinin temizliğini, yüzyılların derinliklerinden beri koruyarak gelen...”

b-) Çokluk eki ile;

Kelgenle üyge kirdile.

“Gelenler eve girdiler.”

Katında olturğanla eslep, ışardıla. (AK, 290)

“Yanında oturanlar fark edip, gülümsediler.”

Ma bugün a, karnaşlarım katımda süegenle, alıp kelip allınga.(AK, 17)

“İşte bugün ise, kardeşlerim, yanımda dikilenler, alıp gelip önüne...”

c-) İyelik ekleriyle;

Bir kün cazğanım ekinçi kün kölüm cetmey, bılay kölüm çığarğa hazır bolup turama. (AK, 301)

“Bir gün yazdığım ikinci gün içime sinmiyor, sanki gönlüm dışarı fırlayacakmış gibi oluyor, öylece duruyorum.”

İyelik + yükleme hâli ekleriyle;

Sen kim bla söleşgenini bilemise?! (AK, 156)

“Sen kim ile söyleştiğini biliyor musun?!”

Salihni ölgenin-kalğanın da kişi bilmey edi. (AK, 184)

“Salihin öldüğünü-kaldığını da kimse bilmiyordu.”

Ne bolğanın kesi sezip, bir kişiye cuk sormadı. (AK, 173)

“Ne olduğunu kendi sezip, bir kişiye bile bir şey sormadı.”

İyelik + yönelme hâli ekleriyle;

Kesinden ullulanı aythanlarına iyil, ala maña halat bermesinle.
(AK, 289)

“Kendinden büyüklerin söylediklerine kulak ver, onlar bana yanlış vermesinler.”

İyelik + bulunma hâli ekleriyle;

Bu sıfat-fiil eki iyelik ve bulunma hâli ekleriyle birlikte kullanıldığı zaman Türkiye Türkçesine “-dığında, -dığı zaman” olarak aktarılabilen bir kalıp oluşur ve cümlede zaman bildiren zarf tümleci olarak kullanılır.

alğanlarında: “aldıkları zaman”

d-) Hâl ekleriyle;**Yükleme hâli ekiyle;**

Sen tamam ozub, auuzuna kelgenni beri kusub tebreğense.
(AK, 234)

“Sen fazla ileri gidip, ağzına geleni söyleyip harekete geçmişsin.”

İlgi hâli ekiyle;

Maña tilin uzathannı tilin keseme men. (AK, 156)

“Bana dilini uzatanın dilini keserim ben.”

Ayrılma hâli ekiyle;

Oğay, deb koysa ne derme dep korkkandan soralmay bolurma.
(AK, 99)

“ İtiraz edip bırakırsa ne derim diyerek korktuğum için soramaz olurum.”

Bulunma hâli ekiyle;

Sen bolğanda nem da bard: cana turğan canım bard, kuş kanatça, kökge uçan, suvda cüzgen tamblasında ne bolluğun açık bilgen... (AK, 11)

“Sen olduğunda neyim vardı, yanıp duran canım vardı, kuş kanadı gibi göğe uçan, suda yüzen geleceğinde ne olacağını açıkça bilen...”

Eşitlik hâli ekleriyle;

a-) -ça eşitlik eki ile birlikte kullanıldığında gibilik ifade eder.

Alğança: “almış gibi”

Sora, olsağatda eslegença, başın költüredi. (AK. 112)

“Demek ki o an fark etmiş gibi, başını kaldırıyor.”

b-) -lay eşitlik eki ile birlikte kullanıldığında zaman ve durum bildirerek cümlede zarf tümleci görevini üstlenir.

barğanlay “gidince”

cazğanlay “yazınca”

kirmegenley “girmeden” (KMTS, 46)

Kün çaldışdan ışarğanlay, ilgenib kobhan Balacan. (AK, 172)

“Güneş çitin ardından gülümseyince, irkilip kalkan Balacan.”

4. Bu sıfat-fiil ekinin aşağıdaki zarf-fiil ekleriyle meydana getirdiği analitik şekil, Karaçay-Malkar Türkçesinde şimdiki zamanın sıfat-fiili olarak adlandırılır ve işaret ettiği hareketin devamlılığını bildirir.

Fiil kök ya da gövdesi + -a, -e, -y ya da -(ı)p zarf-fiil ekleri + tur –fiil kökü + gan sıfat-fiil eki

Katı kısılıp turğan erinlerinden tilini uvuna tuzlu terini tatıvu cetdi. (AK, 245)

“Sıkıca birleşmiş dudaklarından dilinin zehirine tuzlu terinin lezzeti yetişti.”

Alanı tabada çırıldap bişe turğan birsi böreklege atadı. (AİS, 42)

“Onları tavada cızıldayıp pişmekte olan öbür böreklere ekliyor.”

Anı eşitgeninde, Bülbül ışanıb turğan zatın tas etgença, kıynaldı. (AK, 292)

“Onu işittiği zaman, Bülbül güvenip durduğu şeyi kaybetmiş gibi sıkıntı duydu.”

Tasha çögüb turğan Haciden sora kişini körmedi. (AK, 244)

“Taşa çöküp duran Haciden sonra kimseyi görmedi.”

Barına da guruşha etedi, arbazda bir atılıb turğan zatını körüb, caşçıknı anasına da muruldaydı. (AK, 81)

“Hepsini de sitem ediyor, avluda fırlatılıp duran şeyi görüp, küçük oğlanın annesine de homurdanıyor.”

Kesimden caşırıb turğan zatımı bugün sana kalay aytayım! (AK, 68)

“Kendimden bile saklayıp durduğum şeyi, sana bugün nasıl söyleyeyim?”

Sen ömürüm körürge termilip turğan adamım, süygen ustazım...(AK, 70)

“Sen ömrüm boyunca görmeyi arzu ettiğim adam, sevdiğim hocam...”

Kelinini bu tukum kensiz incilgenin körüp turğan Biyaslan betin açıb bir zat aytalmay edi. (AK, 182)

“Gelininin bu kadar çok zahmet çektiğini görmüş olan Biyaslan, yüz bulup birşey söylemiyordu.”

Canın koluna alıb balasın saklap turğan anağa ne deb aytayım? (AK, 175)

“Canı pahasına çocuğunu saklıyor olan anaya ne söylenebilir ki?”

Bu analitik şekilde tur- fiili dışında başka fiiller de kullanılabilir ve cümle içinde kullanımına göre değişik anlamlar ifade eder.

Sen köm-kök teñizni rahat tolkunlarında cüzüp barğan ak duvadaksa, sen köknü kögünde uçan kök kögürçünse!... (AK, 128)

“Sen masmavi denizin sakin dalgalarında yüzüp giden beyaz kuğusun, sen göğün en tepesinde uçan mavi güvercinsin.”

-Bir hatabız jokdu, allah aytsa, dedi anı kötürüp kelgen caş, (AİS, 66)

“-Bir hatamız yoktur, Allah söylese keşke dedi onu götürüp gelen genç.”

Açemez, kabırğağa çığıp kelgen jamauatnı körüp ayak üsüne boldu. (AİS, 13)

“Açemez, mezarlara çıkıp gelen cemaati görüp ayak üstüne dikildi.”

Ol, cuk aytağanlay, ma ol kökde bulutlardan sıbdırılıp barğan ayça, kolun meni kol ayazmı túbünden cumuşak taydıradı. (AK, 121)

“O, bir şey söylemeyince, işte o gökte bulutlardan süzülüp giden ay gibi, elin avucumdan yumuşakça kayıyor.”

Men a homuhma, barıp tohtağan homuh. (AK, 99)

“Ben ise beceriksizim, aşırı derecede beceriksiz.”

5. Kalıcı isim yapar.

çapırğan: “deride meydana gelen döküntüler” (KMTS, 169)

kalğan-bulğan: “artık” (KMTS, 238)

kavşathan: “öldürücü” (KMTS, 249)

kelişmegen: “bayağı” (KMTS, 253)

kıyılğan: “oval” (KMTS, 263)

küntaralğan: “akşama yakın vakit” (KMTS, 287)

künbathan: “batı” (KMTS, 287)

ozğan: “geçmiş” (KMTS, 315)

tabhan: “öz” (KMTS, 369)

tuvrağan: “dilim” (KMTS, 411)

urunğan: “işçi” (KMTS, 419)

korkkan: “korkak” (KMTS, 270)

6. Bu sıfat-fiil ekinin birleşik zarf-fiillerin oluşumunda önemli bir yeri vardır.

a-) -ğanlı, -genli, -nañlı, -neñli, -hanlı

Bu zarf-fiil eki “-dığından beri, -alı, -eli, -dan beri” ifadesindedir.

ketgenli “gideli, gittiğinden beri”

körgenli “görelî, gördüğünden beri”

aythanlı “söyleyeli, söylediğinden beri” (KMTS, 45)

Ekibiz da bir elçilebiz, kesimi tanığanlı şofer Ramazan deb eşitgenley tura edim, alay a...(AK, 41)

“İkimiz de bir köylüyüz, kendimi bildim bileli Şöför Ramazan denildiğini duyardım, fakat...”

b-) -ğanlay, -genley, -ñanlay, -ñenley, -hanlay

Bu zarf-fiil “-ınca, -ince, -unca, -ünce, -dığı zaman, -dığında anlamlarını ifade eder.

Ol cuk aytmağanlay, ma ol kökde bulutladan sıbdırılıb bargan ayça, kolun meni kol ayazımı túbünden cumuşak taydıradı. (AK, 121)

“O bir şey söylemeyince, işte o gökteki bulutlardan süzülüp giden ay gibi elin avucumun içinden yumuşakça kayıyor.”

Bılay arbazğa kirgenley, anı maña berip, meni dünyada em nasıblıanı biri etib koyadı (AK, 134)

“Avluya girince, onu bana vererek, beni dünyanın en şanslılarından biri yapıyor.”

Meni cüregimde da canñanlay tursun ol culduz. (AK, 68)

“Benim yüreğimde de yanınca dursun o yıldız.”

Söz üçün, caralı adamnı kanı sarkıb ketip, ol öle turğanlay, kan kuysala, tirilib ketedi. (AK, 285)

“Meselâ yaralı insanın kan kaybı olduğunda, o insan ölmekteyken, ona kan takviyesi yapsalar, yaralı kişi dirilirdi.”

c-) -ğanda, -gende, -ñanda, -ñende, -handa

Bu zarf-fiil eki de “-dığı zaman, -dığında” anlamlarını taşır.

Sen kelgense deb eşitgenimde, üyde oturup çıdayalmadım.
(AK, 66)

“Senin gelmiş olduğunu duyduğumda, evde oturup sabredemedim.”

Alaydı, anı altın kolları bardı, kertidi, meşnanı cürütgende kolladan, ayaklardan kaysı baş bolđanın bilmeyme... (AK, 43)

“Öyledir, onun altın elleri vardır, doğrudur, treni hareket ettiğinde ellerden, ayaklardan hangisinin ilk olduğunu bilmiyorum.”

d-) -đanlıkđa, -genlikge, -ñanlıkđa, -ñenlikge, -hanlıkđa

“-dıksa da, -dığı(mız) hâlde, -ma(mız)a rağmen” anlamlarını ifade eder.

Asiyatnı ustalığı bolmađanlıkđa, akılı bar edi. (AİS. 345)

“Asiyatın ustalığı olmasa da, akılı vardı.”

e-) -đandan, -genden, -ñandan, -ñenden, -handan.

“-dığı için” anlamını ifade eder.

Ahmat Kammoeviç kızlanı kozuthan süygeni bolmawçudu.
(AİS.335)

Ahmet Kammoeviç kızları kızdırdığından seveni yoktur.

f-) -đança, -gença, -ñança, -hança

Gibilik fonksiyonuyla birlikte hâl de ifade eder.

Oı bilgença bir adam bilmeydi.

“Onun bildiği kadar kimse bilmiyor.”

Cavun cavalđança cavdu.

“Yağmur yađdıķa yağdı.”

Culduz uçhança, tartınmay keligiz, sarı tañ bla bölügüz cukumu.

(AK, 16)

“Yıldız kayması gibi, çekinmeden geliniz, şafağın sarılığı ile bölünüz uykumu.”

g) -ğanday, -gendey

“-miş gibi” anlamını ifade eder.

Kaytpağa da zaman etti, ama oğa az zat etilgendey bolup körüdi. (AK. 185)

“Dönmek zamanı geldi, ama az şey yapılmış gibi görüdü.”

C. ZARF FİİLLERİN TASNİFİ

I. Basit Zarf-Fiil Ekleri :

Karaçay-Malkar Türkçesinde basit yapıdaki zarf fiil ekleri $-(I)P$ ve $-A_2, -y$ olmak üzere iki çeşittir.

1. $-(I)P$

Olumlu şekli:

$-(I)P$

Olumsuz şekli:

∅

2. $-A_2, -y$

Olumlu şekli:

$-A_2, -y$

Olumsuz şekli:

Fiil kök ya da gövdesi + $-m A_2$ (olumsuzluk eki) + $-y$ zarf-fiil eki.

II. Birleşik Zarf-Fiil Ekleri :

Karaçay-Malkar Türkçesinde birleşik yapıdaki zarf-fiil ekleri,

$-G_2 A_2 n l l_2, -\tilde{N} A_2 n l l_2, -h a n l ı ;$

$-G_2 A_2 n d A_2 y ;$

$-G_2 A_2 n d A_2, -\tilde{N} A_2 n d A_2, -h a n d a ;$

$-G_2 A_2 n \ç a, \tilde{N} A_2 n \ç a, -h a n \ç a ;$

$-G_2 l_4 n \ç l_4, -\tilde{N} l_4 n \ç l_4, -h ı n \ç ı ; -h u n \ç u,$

$-G_2 A_2 n l l_2 K_2 G_2 A_2, -\tilde{N} A_2 n l l_2 K_2 G_2 A_2, -h a n l ı k g a,$

$-G_2 A_2 n d A_2 n, -\tilde{N} A_2 n d A_2 n, -h a n d a n$

$-m A_2 z d A_2 n$ olmak üzere dokuz çeşittir.

1. $-G_2 A_2 n l l_2$, $-\tilde{N} A_2 n l l_2$, $-h a n l l$

Olumlu şekli:

$-G_2 A_2 n l l_2$, $-\tilde{N} A_2 n l l_2$, $-h a n l l$

Olumsuz şekli:

Fiil kök ya da gövdesi + $-m A_2$ (olumsuzluk eki) + $-\dot{g}anl\dot{i}$, $-genli$ zarf-fiil eki

2. $-G_2 A_2 n d A_2 y$

Olumlu şekli:

$-G_2 A_2 n d A_2 y$

Olumsuz şekli:

Ø

3. $-G_2 A_2 n d A_2$, $-\tilde{N} A_2 n d A_2$, $-h a n d a$

Olumlu şekli:

$-G_2 A_2 n d A_2$, $-\tilde{N} A_2 n d A_2$, $-h a n d a$

Olumsuz şekli:

Fiil kök yada gövdesi + $-m A_2$ (olumsuzluk eki) + $-\dot{g}anda$, $-gende$ zarf-fiil eki.

4. $-G_2 A_2 n l A_2 y$, $-\tilde{N} A_2 n l A_2 y$, $-h a n l a y$

Olumlu şekli:

$-G_2 A_2 n l A_2 y$, $-\tilde{N} A_2 n l A_2 y$, $-h a n l a y$

Olumsuz şekli:

Fiil kök yada gövdesi + $-m A_2$ (olumsuzluk eki) + $-\dot{g}anlay$, $genley$ zarf-fiil ekleri.

5. $-G_2 A_2 n \check{c} a$, $-\tilde{N} A_2 n \check{c} a$, $-h a n \check{c} a$

Olumlu şekli:

$-G_2 A_2 n \check{c} a$, $-\tilde{N} A_2 n \check{c} a$, $-h a n \check{c} a$

Olumsuz şekli:

∅

6. $-G_2 l_4 n \check{c} l_4$, $-\tilde{N} l_4 n \check{c} l_4$, $-h i n \check{c} i$, $-h u n \check{c} u$

Olumlu şekli:

$-G_2 l_4 n \check{c} l_4$, $-\tilde{N} l_4 n \check{c} l_4$, $-h i n \check{c} i$, $-h u n \check{c} u$

Olumsuz şekli:

∅

7. $-G_2 A_2 n l l_2 K_2 G_2 A_2$, $-\tilde{N} A_2 n l l_2 K_2 G_2 A_2$,
 $-h a n l l k g a$

Olumlu şekli:

$-G_2 A_2 n l l_2 K_2 G_2 A_2$, $-\tilde{N} A_2 n l l_2 K_2 G_2 A_2$,

$-h a n l l k g a$

Olumsuz şekli:

Fiil kök yada gövdesi + $-m A_2$ (olumsuzluk eki) + $-ğanlıkğa$,
genlikge zarf-fiil ekleri.

8. $-G_2 A_2 n d A_2 n$, $-\tilde{N} A_2 n d A_2 n$, $-h a n d a n$

Olumlu şekli:

$-G_2 A_2 n d A_2 n$, $-\tilde{N} A_2 n d A_2 n$, $-h a n d a n$

Olumsuz şekli:

Fiil kök yada gövdesi + $-m A_2$ (olumsuzluk eki) + $-ğandan$,
 $-ğenden$ zarf-fiil ekleri.

9. -m A₂ z d A₂ n

Olumlu şekli:

∅

Olumsuz şekli:

Fiil kök yada gövdesi + -maz geniş zaman olumsuz sıfat-fiil eki
+ -dan ayrılma hal eki

D. ZARF FİİLLERİN KULLANILIŞ ÖZELLİKLERİ ve İŞLEVLERİ

I. Basit Zarf-Fiil Ekleri

1. -(I)P

Varyantları:

Olumlu şeklinin beş varyantı vardır: -p, -ıp, -ip, -up, -üp

Ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerine -p,

Ünsüz ile biten fiil kök ve gövdelerine ise ünlü uyumuna bağlı olarak
ı, i, u, ü ünlülerinden birini alarak eklenir: -ıp, -ip, -up, -üp,

-p ünlüyle biten fiillerden sonra: başlap “başlayıp”, okup “okuyup”,
caşap “yaşayıp”

-ıp ünsüzle biten kalın düz ünlülü fiillerden sonra: uzatıp “uzatıp”, catıp
“yatıp”

-ip ünsüzle biten ince düz ünlülü fiillerden sonra: kelip “gelip”, sezip
“sezip”

-up ünsüzle biten kalın yuvarlak ünlülü fiillerden sonra: unutup
“unutup”, bolup “olup”

-üp ünsüzle biten ince yuvarlak ünlülü fiillerden sonra: küyüp “yanıp”,
körüp “görüp”

Kullanılış Özellikleri:

1. -(I)p 'lı zarf-fiiller, zarf-fiil grubu oluşturur ve grubun yüklemi olurlar.
 - “Atam” degen sözü kelip tamağına tireldi. (AK. 258)
 - “”Babam” denilen söz gelip boğazına dayandı.”
 - Ol künden başlap, vraç bollukma, anamı kesim bağarıkma dep tamam köl aşap okup başladım. (AK. 140)
 - “O günden başlayıp, doktor olacağım, anneme kendim bakarım diyerek, çok uğraşıp, okuyup, işe koyuldum.”
 - Kollarımı uzatıp, közlerimi katı kısıp, allıña çabıp keteme. (AK. 57)
 - “Ellerimi uzatıp, gözlerimi iyice kapatarak, önüne koşarak gidiyorum.”
2. İki tarafı da fiil olan birleşik fiillerde asıl fiili yardımcı fiile bağlar.
 - Tileyme, tur, oturup menñe tiyme. (AK. 258)
 - “Rica ediyorum, oturup dur, bana dokunma.”
 - Ol barıp, anı maña çakırıp keldi.(AK. 148)
 - “O gidip, onu bana çağırıp geldi.”
 - Ne küreşse da, ol kaytıp kelip içine kirip, hathusun burdurup tohtay edi. (AK. 178)
 - “Ne kadar uğraşsa da, o dönüp dolaşıp, içine girip, karnını büküp yerleşiyordu.”
 - Çıkmağan canıñı tartıp alalla. (AK188)
 - “Çıkmayan canını çekip alırlar.”
 - Ol sabiy atılıp kallıkdı, sen homuh bolsañ...(AK.182)
 - “O çocuk atılıp kalacak, sen beceriksiz olsan...”
 - Anañ bolmasa, atañ da öge bolup kaladı. (AK. 251)
 - “Annen olmasa, baban da üvey olup çıkar. “
 - Bülbül, cuk aytmay, çığıp ketdi. (AK. 273)
 - “Bülbül, bir şey söylemeden, çıkıp gitti.”
 - Ol kün halım buzulup kaladı. (AK. 302)

“O gün görünüşüm bozulup kalıyor.”

Oy, Bülbül, kesi etiñi kesiñ kemirip turasa. (AK. 284)

“Oy, Bülbül kendi etini kendin kemirip duruyorsun.”

3. Tekrar grubu oluşturur.

Cuklanıp dünyadan bezip turgan muthuz közleden çartlap-çartlap açıvlu ciltinle çıkdıla. (AK. 241)

“Sönüp, dünyadan bezip duran mutsuz gözlerden fişkıra fişkıra hiddetli kıvılcımlar çıktı.

Mariyamı közüne karağanında, anı közlerinden töñerep-töñerep ulla cılamuk tamçıla akğanın körüp, simsiredi. (AK. 128)

“Mariyamın gözüne baktığında, onun gözlerinden yuvarlana yuvarlana büyük gözyaşı damlalarının aktığını görüp şaşırıldı.”

Beşikde tebretilgença, kalkıp – kalkıp kallıkdıla. Ne? (AK. 281)

“Beşikde sallanıyormuşça, uyuklayıp – uyuklayıp kalacaklar. Ne?”

Közüne karap körüp aythança. (AK. 282)

“Gözüne bakıp görüp söylemiş gibi.”

Kaçıp kirip, bugünmazsa. (AK. 293)

“Kaçıp girip, saklanmazsın.”

Kaydan ese da çartlap kelip, meni cüregimi kabındırğan nür ciltinse. (AK. 559)

“Nereden gelse de fırlayıp gelerek, benim yüreğimi tutuşturan parlak kıvılcımsın.”

Traktor sabanña kirip çalır başladı. (AK. 269)

“Traktör tarlaya girip biçerek işe başladı.”

Gasannı egeçi Fatima çabır kirip, alanı uşakların böldü (AK. 275)

“Hasanın kızkardeşi Fatma koşup girerek, onların çocuklarını ayırdı.”

4. Nakledilen cümlenin sonuna getirilerek bu cümlenin asıl cümleye yapı ve anlam bakımından bağlanmasını sağlar.

Hacini közüne ilinmez col tabdım dep ketip bara edi bu col a Fazu. (AK. 241)

“Hacının gözüne takılmayacak bir yol buldum diye söylenerek gidiyordu, bu yol işte Fazu.”

5. -(l)p zarf-fiil eki, olumsuz fiillere gelmez.

6. Soru, çatı, yeterlik eklerini alabilir.

işleyalıp “çalışabilip”

işlep mi “çalışarak mı”

işlerip “çalıştırıp”

İşlevleri:

1. İki fiili birbirine bağlar. İlk fiilin yapılmasından hemen sonra ikinci fiilin yapıldığını veya yapılacağını anlatır.

Ol barıp, anı maña çakırıp keldi. (AK. 148)

“O gidip, onu bana çağırarak geldi.”

Andan sora algış etip, anasın da, beşigin da üyge eltip, çaçıldıla adamlı. (AK. 167)

“Ondan sonra dua edip, annesini de, beşiğini de eve gönderip, dağıldı adamlar.”

İstitutnu boşap bir elge tōrapevt – pediater bolup keldim. (AK. 143)

“Enstitüyü bitirip, bir köye dahiliyecisi – çocuk doktoru olup geldim.”

Ol, meni kanıma siñip, seni esime saladı. (AK. 57)

“O, benim kanıma girip, seni aklıma getiriyor.”

Kelip, meni bla söleşip ketdi. (AK. 293)

“Gelip, benimle konuşup gitti.”

2. Asıl fiilin ifade ettiği hareketle aynı anda gerçekleşen başka bir hareketin yapılış şeklini gösterir.

Seni anañı da atañ kıcıırıp alğan edi. (AK. 294)

“Senin anneni de baban kaçırarak almıştı.”

Oı Fazunu kalğanıadan ayırıp süe edi. (AK. 241)

“O, Fazuyu diğerlerinden ayırarak seviyordu.”

Küyüp tüşdü kökden bir culduz. (AK. 29)

“Yanarak düştü gökten bir yıldız.”

3. bol- “olmak” fiili, -(u)p zarf-fiil ekini alarak, “olarak” anlamında görev, uğraşı alanı bildirir.

Kayğı anı içine bıçak bolup, kirgen edi da, ih degenleyine, çançılıp başlay edi. (AK. 77)

“Kayğı onun içine bıçak olup girmişti de, ih dediği zaman, saplanmaya başlıyordu.”

Ömürün ustaz bolup, adamlanı okutup turgansa, eslep söleş. (AK. 235)

“Ömrün boyunca hoca olup, insanları okutup durmuşsun, düşünüp konuş.”

Olsağatda öksüz bolup körüneme men kesime. (AK. 58)

“Hemen öksüz olarak görünüyorum ben kendime.”

İstitutnu boşap bir elge tırapevt – pediatr bolup keldim. (AK. 143)

“Enstitüyü bitirip, bir köye dahiliyeci – çocuk doktoru olup geldim.”

4. Tek başına zarf şeklinde kullanılarak, sebep bildirir.

Uğay dep aytalmadım canıma korkup uyalıp.

“Hayır diye cevap veremedim, korktuğum, çekindiğim için.”

2. -A₂ , -y

Varyantları:

Üç varyantı vardır: -a, -e, -y

-a Ünsüzle biten kalın ünlülü fiillerden sonra: bara “giderek”, kayta “dönerek”

-e Ünsüzle biten ince ünlülü fiillerden sonra: küle “gülerek”, ürke “ürkerek”

-y Ünlüyle biten fiillerden sonra, dolayısıyla olumsuz fiil tabanlarından sonra da: işley “çalışarak”, bilmey “bilmeyerek”

Kullanılış Özellikleri:

1. Zarf-fiil grubu oluşturur ve grubun yüklemi olur.

Ol künden başlap keçe sayın-biyağı çunğurnu kaza da, biyağınlay cuk tabalmay, kölü az bolup, üyüne kayta, ne eterin bilmey, biyağınlay amalsız bolup turdu. (AK. 195)

“O günden başlayarak her gece önceki çukuru kazıp, daha önceki gibi bir şey bulamayınca, bununla yetinmeyerek, evine dönüp, ne yapacağını bilmez bir durumda, önceki gibi çaresiz kaldı.”

Atasını orun etip, ol kalkıganın sezse, betine suratını salıp tansıklay, anasına kündüzgü haparların ayta edi. (AK. 247)

“Babasına yatak yapıp, onun uyduğunu anlayınca, karşısına fotoğrafı alıp, özlemle annesine gündüzki haberleri veriyordu.”

2. Bar- , kel-, tur-, ber- yardımcı fiilleriyle yapılan birleşik fiillerde asıl fiile eklenir.

karay tur-: “baka durmak” (KMTS, 44)

ata ber-: “atıvermek” (KMTS, 44)

ete ber-: “yapıvermek” (KMTS, 44)

ayta ber-: “söyleyivermek” (KMTS, 44)

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, tur- süreklilik, ber- ise tezlik fiili yapmaktadır.

3. Tekrar grubu oluşturur.

Sargalıp turğan çaprakla, burula-burula kelip, anı üsüne kona, andan da akırtın sıbdırılıp cerge tüşe edile. (AK. 239)

“Sararan yapraklar, döne döne gelip, onun üstüne konuyor, ondan da yavaşça geçip yere düşüyorlardı.”

Oynay-küle kirirse, oytay-küle çığarsa. (AK.293)

“Güle-oytaya girersin, güle-oytaya çıkarsın.”

Bir zat kelip, aña azab çekdirip keterikdi degença, korka-ürke tura edi. (AK. 296)

“Bir şey gelip, ona eziyet çektirerek gidecek demiş gibi, korkarak duruyordu.”

4. Olumsuzluk, çatı, yeterlik ve soru ekleri alabilir.

Cazdıra: “yazdırarak”

Cazıla: “yazılarak”

Cazamı: “yazarak mı”

Cazala: “yazabilerek”

Cazmay: “yazmayıp”

İşlevleri:

1. Asıl fiilin bildirdiği hareketle aynı anda yapılan yardımcı hareketi bildiren fiile eklenerek tarz bildirir.

Men, kelin bolğanımı unutup, alaça, oytay-küle barama. (AK. 46)

“Ben, gelin olduğumu unutup, öylece, güle-oytaya gidiyorum.”

Culduz uçhança, tartınmay keligiz, sarı tañ bla bölügüz cukumu. (AK. 16)

“Yıldız kayması gibi çekinmeden geliniz, sarı şafakla bölünüz uykumu.”

2. Bu ekle yapılan tekrarlar, tarz ifadesi için çok uygun olup bu durumuyla devamlı, tekrar tekrar, sık sık yapılan hareketleri bildirir.

Sargalıp turğan çaprakla, burula-burula kelip, anı üsüne kona, andan da akırtın sıbdırılıp cerge tüşe edile.(AK. 239)

“Sararan yapraklar, döne-döne gelip, onun üstüne konuyor, ondan da yavaşça geçip yere düşüyorlardı.

II. BİRLEŞİK ZARF – FİİL EKLERİ

1. – G₂ A₂ n l l₂,
- Ñ A₂ n l l₂,
- h a n l l

Varyantları:

Olumlu şeklinin beş varyantı vardır: -ğanlı, -genli, -ñanlı, -ñenli, -hanlı
-ğanlı Sonu ünlüyle veya yumuşak ünsüzle biten kalın ünlülü fiillerden sonra: alğanlı “alalı”

-genli Sonu ünlüyle veya yumuşak ünsüzle biten ince ünlülü fiillerden sonra: körgenli “görelî”

-ñanlı Sonu “n” ünsüzü ile biten kalın ünlülü fiil tabanlarından sonra: canñanlı “yanalı”

-ñenli Sonu “n” ünsüzü ile biten ince ünlülü fiil tabanlarından sonra: üyrenñenli “öğreneli”

-hanlı Sonu sert ünsüzle biten kalın ünlülü fiil kök ve gövdelerinden sonra: uçanlı “uçalı”

Olumsuz şeklinin iki varyantı vardır: -mağanlı, -megenli

-mağanlı Kalın ünlülü fiil tabanlarından sonra: başlamağanlı
“başlamayalı”

-meğanli İnce ünlülü fiil tabanlarından sonra: körmegenli “görmeyeli”

Yapısı ve Kullanılış Özellikleri:

1. Bu zarf-fiil eki -ğan ekli sıfat-fiil ile -lı, -li isimden isim yapma ekinin biraraya gelmesiyle oluşmuştur.

2. Zarf-fiil grubu oluşturur ve grubun yüklemi olur.

Bu kitap çıkğanlı, men anı körmegenme(KMTG,223)

“Bu kitap çıktığından beri ben onu görmedim”

3. “Beri” edatıyla kullanılabilir.

Men anı körmegenli beri beş cıl boldu.

“Ben onu görmeyeli beş yıl oldu.”

4. Çatı, yeterlik ve soru ekleriyle birlikte kullanılabilir.

Köralğanlı: “görebileli”

Tapınğanlı: “bulunalı”

Uçğanlımı: “uçalı mı”

İşlevleri:

1. Cümlelerde asıl fiilin tarzını gösterir.

Ekibiz da bir elçilebiz, kesimi tanırganlı Şofer Ramazan dep eşitgenley tura edim, alay a...(AK. 41)

“İkimiz de köylüyüz, kendimi bildim bileli Şoför Ramazan denildiğini işittiğimde duruyordum, işte öyle...”

2. -G₂ A₂ n d A₂ y

Varyantları:

İki varyantı vardır: -ğanday, -gendey.

-ğanday Kalın ünlülü fiil tabanlarından sonra: başlağanday “başlamış gibi”

-gendey İnce ünlülü fiil tabanlarından sonra: körgendey “görmüş gibi”

Yapısı ve Kullanılış Özellikleri:

1. Bu zarf-fiil eki -ğan ekli sıfat fiil ile -day benzerlik ekinin biraraya getirilmesiyle oluşmuştur.

2. Zarf-fiil grubu oluşturur ve grubun yüklemi olur.

Halk avıl şkolası kullık etip başlağanın bilgendey etip, sokkanda da zanıratıp sokpağa kerek bolar. (AK. 93)

“Halkın, köy okuluna hizmet etmeye başladığını bilerek, girmeye çalıştıklarında zili çalıp girebilmeleri sağlanmalıdır.”

İşlevleri:

1. Benzerlik, yakınlık anlamında tarz ifade eder ve Türkiye Türkçesindeki “-miş gibi” veya “mişçasına” kalıplarına uygun düşer.

Kaytpağa da zaman etti, ama oğa az zat etilgendey bolup körüdü. (AK. 185)

“Dönmek zamanı geldi, ama az şey yapılmış gibi görüdü.”

3. -G₂ A₂ n d A₂,

-Ñ A₂ n d A₂,

-h a n da

Varyantları:

Olumlu şeklinin beş varyantı vardır: -ğanda, -gende, -ñanda, ñende, -handa

-ğanda Sonu ünlüyle ya da yumuşak ünsüzle biten kalın ünlülü fiillerden sonra: barganda “gittiğinde”

-gende Sonu ünlüyle ya da yumuşak ünsüzle biten ince ünlülü fiillerden sonra: bilgende “bildiğinde”

-ñanda Sonu “n” ünsüzü ile biten kalın ünlülü fiil tabanlarından sonra: canñanda “yandığında”

-ñende Sonu “n” ünsüzü ile biten ince ünlülü fiil tabanlarından sonra: üyrenñende “öğrendiğinde”

-handa Sonu sert ünsüzle biten fiil kök ve gövdelerinden sonra: aythanda “söylediğinde”

Olumsuz şeklinin iki varyantı vardır: -mağanda, -megende

-mağanda Kalın ünlülü fiil tabanlarından sonra: olmağanda “olmadığında”

-megende İnce ünlülü fiil tabanlarından sonra: külmegende “gölmediğinde”

Yapısı ve Kullanılış Özellikleri:

1. Bu zarf-fiil eki -ğan sıfat-fiil ekine -da bulunma hâl eki getirilerek oluşmuştur.

2. Zarf-fiil grubu oluşturur ve grubun yüklemi olur.

Sen kalgense dep eşitgenimde üyde oturup çıdayalmadım.
(AK. 66)

“Senin gelmiş olduğunu duyduğumda, evde oturup sabredemedim.”

Bizni taba burulup, ekibiz da egiz terekleça, bir cerçikde turğanbızni körgerlerinde cerni tebrendire küdüle çaşla. (AK. 55)

“Bizi o yöne döndürüp, ikimizi de, ikiz ağaçlar gibi, aynı yerde durduğumuzu gördüklerinde, yeri sarsarak güldü gençler.”

3. Çatı ve yeterlik ekleriyle birlikte kullanılabilir.

Tıtır çungurda izlegenin tabıp, kölün basalmağanında, dert cetdirirge izledi. (AK. 198)

“Kireç çukurda aradığını bulup bunu, içine sindiremediğinde, intikam almayı istedi.”

4. Bu zarf-fiil ekinin iyelik ekleriyle kullanımına taranılan metinlerde sıkça rastlanmıştır.

Tuzlu cılamukla betin cuva turğanın sezip, cüreginde bolğannı da teñine aythança, tışına tögüp boşağanında, kesin esgerip, betin sürtdü. (AK. 216)

“Tuzlu gözyaşlarının yüzünü yıkayıp durduğunu farkedip, yüreğinde olanı arkadaşına söylemiş gibi, ferahlayarak, kendini hatırlayıp, yüzünü sildi.”

İşlevleri:

1. Asıl fiilin bildirdiği hareket gerçekleşmeden önce veya onunla aynı anda yapılan hareketi gösterir ve Türkiye Türkçesindeki “-diğında” ya da “-ınca, -ince” kalıbına uygun düşer.

Anı eşitgeninde, Bulbul ışanıp turğan zatnı tas etgença, kıynaldı. (AK. 292)

“Onu duyduğunda, Bülbül güvenip durduğu şeyi kaybetmiş gibi, sıkıntı duydu.”

Bulbul, anı közüne kaygılı karağanında, kızını bolumun añılap, Gasan bılay aytdı. (AK. 248)

“Bülbül, onun gözüne endişeli bir şekilde baktığında, kızın durumunu anlayıp, Hasan böyle söyledi.”

4. -G₂A₂n l A₂y,
 -Ñ A₂n l A₂y,
 -h a n l a y

Varyantları:

Olumlu şeklinin beş varyantı vardır: -ğanlay, -genley, -ñanlay, -ñenley, -hanlay

-ğanlay Sonu ünlüyle ya da yumuşak ünsüzle biten kalın ünlülü fiillerden sonra: barğanlay “gidince”

-genley Sonu ünlüyle ya da yumuşak ünsüzle biten ince ünlülü fiillerden sonra: ölgenley “ölünce”

-ñanlay Sonu “n” ünsüzü ile biten kalın ünlülü fiil tabanlarından sonra: canñanlay “yanınca”

-ñenley Sonu “n” ünsüzü ile biten ince ünlülü fiil tabanlarından sonra: öğrenñenley “öğrenince”

-hanlay Sonu sert ünsüzle biten fiil kök ve gövdelerinden sonra: aythanlay “söyleyince”

Olumsuz şeklinin 2 varyantı vardır: -mağanlay, -megenley

-mağanlay Kalın ünlülü fiil tabanlarından sonra: cazmağanlay “yazmadan”

-megenley İnce ünlülü fiil tabanlarından sonra: bilmegenley “bilmeden”

Yapısı ve Kullanılış Özellikleri:

1. Bu zarf-fiil eki -ğan sıfat-fiil eki ile -lay eşitlik ekinin biraraya gelmesiyle oluşmuştur.
2. Zarf-fiil grubu oluşturur ve grubun yüklemi olur.

Tıbırım, tıbırım, anamı koynusa, bir carı ketgenley, men seni küseyme, beşikde balamı körgença, har neni arivun men saña teceyme. (AK. 22)

“Evim, ocağım, anamın göğsüsün, sen bir tarafa gidince seni özlüyorum, beşikte çocuğumu görmüş gibi, herşeyin güzelliğini ben sana sunuyorum.

Ol cuk aytmağanlay, ma ol kökde bulutludan sıbdırılıp barğan ayça, kolun meni kol ayazımı túbünden cumuşak taydıradı. (AK. 121)

“O, bir şey söylemeyince, işte o gökteki bulutlardan süzülüp giden ay gibi, elin avcumun içinden yumuşakça kayıyor.

3. Birleşik fiil teşkil eder.

İşirğanlay turdum ol otnu, keçe-kün demey sakladım. (AK. 29)

“Ateşi kuvvetlendirerek durdum, gece-gündüz demeden korudum.”

Kara suwum, tobuklanıp toğusam içiñden, içgi sözümü seze bolurmusa dep, tartınñanlay turama senden. (AK. 19)

“Kaynak suyum, diz çöküp, kafaya dikip içsem içinden, gizli sözümü sezer misin deyip, senden çekinerek duruyorum. “

Süygenle titiregenley, korkğanlay turadıla. (AK. 261)

“Sevgililer titreyerek, korkarak duruyorlardı.”

4. İyelik, çokluk ve hâl ekleriyle birlikte kullanılabilir.

Alay ete turğanlaylarına, Hacı kirip keldi. (AK. 288)

“Öyle yapıp durduklarında, Hacı girip geldi.”

Bir bek arıp, keteyim dep örge turğanlayıma, anam kirip kelgença köründü közüme. (AK. 24)

“Pek çok yorulup, gideyim diyerek dikilmiş olduğumda, annem girip gelmiş gibi göründü gözüme.”

İşlevleri:

1. Asıl fiilin ifade ettiği hareketle aynı anda gerçekleşen başka bir hareketin yapılış şeklini gösterir.

Ömrüm anı sıyłağanlay, ariu körgeñley caşarıkma. (AK.258)

“Ömrüm boyunca onu ağırlayarak, onu güzel görerek yaşayacağım.”

5. **-G₂A₂nça,**
-Ñ A₂nça,
-h a n ça

Varyantları:

Beş varyantı vardır: -ğança, -gença, -ñança, -ñença, -hança

-ğança Sonu ünlüyle ya da yumuşak ünsüzle biten kalın ünlülü fiillerden sonra: turğança “durmuş gibi”

-gença Sonu ünlüyle ya da yumuşak ünsüzle biten ince ünlülü fiillerden sonra: bilgença “bilmiş gibi”

-ñança Sonu “n” ünsüzü ile biten kalın ünlülü fiil tabanlarından sonra: uyanñança “uyanmış gibi”

-ñença Sonu “n” ünsüzü ile biten ince ünlülü fiil tabanlarından sonra: minñença “binmiş gibi”

-hança Sonu sert ünsüzle biten fiil kök ve gövdelerinden sonra: aythança “söylemiş gibi”

Yapısı ve Kullanılış Özellikleri:

1. -ğança zarf-fiil eki -ğan sıfat-fiil eki ile -ça eşitlik ekinin birleşmesiyle oluşmuştur.

2. Zarf-fiil grubu oluşturur ve grubun yüklemi olur.

Üslerin tuz maşokla basıp turgança avur köz kabakların költürüp, açarğa küreşdi. (AK. 214)

“Üstlerini tuz çuvallar basıp durmuş gibi, ağır göz kapaklarını kaldırıp, açmak için uğraştı.”

Aslanña karagança, köl aşap karay edi. (AK. 211)

“Aslana bakmış gibi, özenerek bakıyordu.”

İşlevleri:

1. Asıl fiilin ifade ettiği hareketle aynı anda gerçekleşen başka bir hareketin yapılış şeklini gösterir.

Atam işletgen üyleni körsem, başım kökge cetgença bolama. (AK. 297)

“Babamın yaptırdığı evleri görsem, başım göğe erişmiş gibi oluyorum.”

Kün kızdıra turup, arıp, kirpiklerin kışhança túbüne taşayıp, cer üsüne iñir salkınlıkını caydı. (Ak. 262)

“Güneş kızdırıp , yorulup, kirpiklerini kısmış gibi, yerine gizlenip, yeryüzüne akşam serinliğini yaydı.”

6. –G₂ l₄ n ç l₄,

–Ñ l₄ n ç l₄ ,

–h i n ç i

–h u n ç u

Varyantları:

On varyantı vardır: -ğınçı, -ginçi, -gunçu, -günçü, -ñınçı, -ñinçi, -ñunçu, -ñünçü, -hınçı, -hunçu

-ğınçı Sonu ünlüyle ya da yumuşak ünsüzle biten kalın düz ünlülü fiillerden sonra: çıkğınçı “çıkınca”

-ginçi Sonu ünlüyle ya da yumuşak ünsüzle biten ince düz ünlülü fiillerden sonra: bilginçi “bilince”

-ğunçu Sonu ünlüyle ya da yumuşak ünsüzle biten kalın yuvarlak ünlülü fiillerden sonra: bolğunçu “olunca”

-günçü Sonu ünlüyle ya da yumuşak ünsüzle biten ince yuvarlak ünlülü fiillerden sonra: külgünçü “gülünce”

-ñinçi Sonu “n” ünsüzü ile biten kalın düz ünlülü fiillerden sonra: canñinçi “yanınca”

-ñinçi Sonu “n” ünsüzü ile biten ince düz ünlülü fiillerden sonra: üyrenñinçi “öğrenince”

-ñunçu Sonu “n” ünsüzü ile biten kalın yuvarlak ünlülü fiillerden sonra: cuvunñunçu “yıkanınca”

-ñünçü Sonu “n” ünsüzü ile biten ince yuvarlak ünlülü fiillerden sonra: bölünñünçü “bölününce”

-hınçı Sonu sert ünsüzle biten kalın düz ünlülü fiillerden sonra: kaythınçı “dönünce”

-hunçu Sonu sert ünsüzle biten kalın yuvarlak ünlülü fiillerden sonra: tuthunçu “tutunca”

Yapısı ve Kullanılış Özellikleri:

1. Bu zarf-fiil eki -ğın sıfat-fiil eki ve -çı isimden isim yapma ekinin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur.
2. Zarf-fiil grubu oluşturur ve grubun yüklemi olur.

Ölüp ketginçi ondan ayrılmaz. (AK, 385)

“Ölüp gitmedikçe ondan ayrılmaz.”

Alay süymeklik ölümsüzdü da, tañ athınçı Çık cañıdan tuvup, biyağı cerinde süygenin sakladı. (AİS, 229)

“Öyle aşk ölümsüzdür, şafak sökünce Çık yeniden doğup, önceki yerinde sevdiğini saklıyordu.”

3. Çatı ve yeterlik ekleriyle birlikte kullanılabilir.

bildirginçi: "bildirince"

bilalginçi: "bilebildikçe"

4. Yaklaşma hâl eki, "n" yardımcı sesi ve deri "kadar" edatıyla birlikte "inceye kadar" anlamını taşıyan bir kalıp oluşturur.

bilginçinne deri: "bilinceye kadar"

İşlevleri:

1. Asıl hareketin gerçekleşmesinden önce ya da sonra gerçekleşebilecek yardımcı hareketi ifade ederek, asıl hareketin gerçekleşme şeklini gösterir.

Asiyatnı körgünçü, tanıgıncı bir zamanda bir adamğa men allay bir kerek bolmağanma. (AİS. 388)

"Asiyatı görünce, tanıyınca, hiçbir zaman bir insana ben onun gibi gerekli olmamışım, onu anlıyorum."

Bolumsuz saġatında biçilgen tanğa uşap, kereksiz ökürgan Suliko aña kerilginçi, tışından Alikni kıçırığı eşitildi. (AİS. 355)

"Beceriksiz zamanında kısırlaştırılan danaya benzeyip, gereksiz böğüren Suliko ona vurmak için açılınca, dışarıdan Alikin feryatı işitildi."

7. -G₂ A₂ n I I₂ K₂ G₂ A₂,

-Ñ A₂ n I I₂ K₂ G₂ A₂,

-h a n l ı k g a

Varyantları:

Olumlu şeklinin beş varyantı vardır: -ğanlıkğa, -genlikge, -ñanlıkğa, -ñenlikge, -hanlıkğa.

-ğanlıkğa Sonu ünlüyle ya da yumuşak ünsüzle biten kalın ünlülü fiillerden sonra: alğanlıkğa "aldıksa da"

-genlikge Sonu ünlüyle ya da yumuşak ünsüzle biten ince ünlülü fiillerden sonra: bilgenlikge “bilmemize rağmen”

-ñanlıkğa Sonu “n” ünsüzü ile biten kalın ünlülü fiillerden sonra: canñanlıkğa “yansak da”

-ñenlikge Sonu “n” ünsüzü ile biten ince ünlülü fiillerden sonra: üyrenñenlikge “öğrendiğimiz hâlde”

-hanlıkğa Sonu sert ünsüzle biten kalın ünlülü fiillerden sonra: kaythanlıkğa “dönsek de”

Olumsuz şeklinin iki varyantı vardır: -mağanlıkğa, -megenlikge

-mağanlıkğa kalın ünlülü fiil tabanlarından sonra: bolmağanlıkğa “olmadıksa da”

-megenlikge İnce ünlülü fiil tabanlarından sonra: bilmegenlikge “bilmedikse de”

Yapısı ve Kullanılış Özellikleri:

1. Bu zarf-fiil eki -ğan sıfat-fiil eki, -lık isimden isim yapma eki ve ğa yaklaşma hâl ekinin bir araya gelmesiyle olmuştur.

2. Zarf-fiil grubu oluşturur ve grubun yüklemi olur.

Marziyat teli bolğanlıkğa, Hamalay Jarahmatoviç ol zatları üsünden ertden ertde sağış etgendi. (AİS. 283)

“Marziyat çıldırda da, Hamalay Jarahmatoviç o şeylerin üstünden çoktan düşünüp geçmişti.”

Asiyatnı ustalığı bolmağanlıkğa, akılı bar edi. (AİS. 345)

“Asiyatın ustalığı olmasa da, akılı vardı.”

3. Çatı ve yeterlik ekleriyle birlikte kullanılabilir.

aytılğanlıkğa: “söylenilse de”

kaytalmağanlıkğa: “dönemesek de”

4. Çokluk ve iyelik ekleriyle birlikte kullanılabilir.

süyyenliğime: “sevdimse de”

okuğanlıklarına: “okudularsa da”

İşlevleri:

1. Cümlede “-dıkça da, -ma (mız)a rağmen “anlamalarını taşıyan yardımcı hareketi ifade eder.

Dağıda bizge ulla körünñenlikge, ol çaş edi, meni esimde anı kız beti kalğandı. (AİS. 313)

“Aslında bize yaşlı görünse de, o gençti, benim aklında onun genç kızlık hâli kalmış.”

8. –G₂ A₂ n d A₂ n,

–Ñ A₂ n d A₂ n,

-h a n d a n

Varyantları:

Olumlu şeklinin beş varyantı vardır: -ğandan, -genden, -ñandan, -ñenden, -handan.

-ğandan Sonu ünlüyle ya da yumuşak ünsüzle biten kalın ünlülü fiillerden sonra: algandan “aldığı için”

-genden Sonu ünlüyle ya da yumuşak ünsüzle biten ince ünlülü fiillerden sonra: bilgenden “bilmediği için”

-ñandan Sonu “n” ünsüzü ile biten kalın ünlülü fiillerden sonra: canñandan “yandığı için”

-ñenden Sonu “n” ünsüzü ile biten ince ünlülü fiillerden sonra: kiyinñenden “giyindiği için”

-handan Sonu sert ünsüzle biten kalın ünlülü fiillerden sonra: taphandan “bulduğu için”

Olumsuz şeklinin iki varyantı vardır: -mağandan, -megenden.

-mağandan kalın ünlülü fiil tabanlarından sonra: bolmağandan
“olmadığı için”

-megenden İnce ünlülü fiil tabanlarından sonra: külmegenden
“gülmediği için”

Yapısı ve Kullanılış Özellikleri:

1. Bu zarf-fiil eki -ğan sıfat-fiil eki ile -dan ayrılma hâl ekinin birleşmesinden oluşmuştur.

2. Zarf-fiil grubu oluşturur ve grubun yüklemi olur.

Omar, aşırı kuvanñandan, tükürüğün cuta közlerin kısıdı. (AİS. 203)

“Ömer, aşırı sevinmekten, tükürüğünü yutup gözlerini yumdu.”

3. Çatı ve yeterlik ekleriyle birlikte kullanılır.

Körünñenden: “göründüğü için”

Aytağandan: “söyleyebildiği için”

4. Sora “sonra” edatıyla birlikte kullanılır.

Anası ölgenden sora kolhozda işlerge tüşgendi desem, aşırı okuvludu. (AİS. 234)

“Annesi öldükten sonra çiftlikte çalışması gerekmiş desem, aşırı tahsillidir.”

Zoya, meni alay öñeletip ketgenden sora, cüregim kişige ileşmey edi. (AİS. 303)

“Zoya, beni öyle gücendirip gittikten sonra, yüreğim kimseye bağlanmıyordu.”

İşlevleri:

1. Asıl fiilin bildirdiği hareketin ortaya çıkış sebebini gösterir.

Ahmat Kammoeviç kızları kozuthan süygeni bolmawçudu.
(AİS.335)

Ahmet Kammoeviç kızları kızdırdığından seveni yoktur.

9. – m A₂ z d A₂ n

Varyantları:

Olumlu şekli yoktur.

Olumsuz şeklinin iki varyantı vardır: -mazdan, -mezden.

-mazdan Kalın ünlülü fiillerden sonra: almazdan “almadan”

-mezden İnce ünlülü fiillerden sonra: bilmezden “bilmeden”

Yapısı ve Kullanılış Özellikleri:

1. Bu zarf-fiil eki –maz geniş zaman olumsuz sıfat-fiil eki ve –dan ayrılma hâl ekinin biraraya gelmesi ile oluşmuştur.

2. Zarf-fiil grubu oluşturur ve grubun yüklemi olur.

Birsile - ullu atası, innası, öz atası bla anası unamazdan, jaş tohtamazdan jolga çıkdı. (AİS, 201)

“Diğerleri, büyükbabası, ninesi, babası ile annesi kabul etmeden, delikanlı durmadan yola çıktı.”

İşlevleri:

1. Asıl hareketin gerçekleşmesinden önce olan yardımcı hareketi ifade ederek, asıl hareketin gerçekleşme şeklini gösterir.

Biz aytmazdan, ala koymazdan aytdırdıla.

“Biz söylemeden, onlar söylettirdi.”

SONUÇ

Kuzey Kafkasya halkları arasında önemli bir yere sahip olan Karaçay-Malkar Türklerinin kullanmakta oldukları Karaçay-Malkar Türkçesi ana çizgileri ile tipik bir Kıpçak Türkçesidir. Karaçay-Malkar Türkçesi ilk bakışta sanıldığı gibi iki ayrı lehçe ya da dil değildir. Çünkü Karaçay bölgesinde ve Malkar topraklarının Bashan, Çegem vadilerinde konuşulan dil birbirinden farklı değildir ve Karaçay – Malkar halkının yüzde doksanı tarafından konuşulan bu diyalekt Karaçay – Malkar yazı dilini meydana getirir. Karaçay – Malkar Türkçesi üzerinde tespit ettiğimiz başlıca dil özellikleri şunlardır:

Sıfat-fiillerin tasnifi kısmındaki tabloda geniş zaman sıfat-fiili, gelecek zaman sıfat fiili, şimdiki zaman sıfat-fiili ve geçmiş zaman sıfat- fiili olmak üzere dört sıfat fiil eki tespit edilmiştir.

Sıfat fiillerin kullanılış özellikleri ve işlevleri kısmında ilk ek olarak geniş zaman sıfat-fiili $-A_2r$, $-(I)r$ işlenmiştir. Karaçay- Malkar Türkçesinde bu ekin olumlu şeklinin yedi varyantı vardır. Bunlar, $-r$, $-ar$, $-er$, $-ır$, $-ir$, $-ur$ ve $-ür$ 'dür. Geniş zaman sıfat-fiil ekinin olumsuz şeklinin ise iki varyantı vardır: $-maz$, $-mez$. Bu ek iyelik ve hal ekleriyle, "üçün" edatıyla birlikte kullanılabilir. Sıfat tamlamalarında sıfat unsurunu oluşturur, zarf görevini üstlenir, tekrar grubu yapar, gelecek zaman fonksiyonunu taşır. Bu sıfat fiil ekine incelediğimiz edebî eserlerde sık rastlanılmamıştır.

Aynı kısımda işlenen ikinci ek $-A_2r$ | I_2 K_2 , $-I_4r$ | I_4 K_2 , $-A_2r$ | I_2 K_2 , $-I_4r$ | I_4 K_2 , $-r$ | I_4 K_2 , $-ñ$ | I_4 K_2 , $-I$ | I_4 K_2 gelecek zaman sıfat –fiil ekidir. Bu ekin olumlu şeklinin $-arlık$, $-erlik$, $-urluk$, $-ürlük$, $-ırlık$, $-irlik$, $-arık$, $-erik$, $-uruk$, $-ürük$, $-ırık$, $-irik$, $-lık$, $-lik$, $-luk$, $-lük$, $-ñık$, $-ñik$, $-ñuk$, $-ñük$, $-rık$, $-rik$, $-ruk$, $-rük$, olmak üzere 24 varyantı vardır. İyelik, çokluk, hâl ekleriyle birlikte kullanılabilen bu ek kalıcı isimler yapar, sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılır. Taradığımız edebî metinlerde sık karşılaşmadığımız bir ektir.

Şimdiki zaman sıfat fiili ise Karaçay – Malkar Türkçesinde iki türdür. Birincisi $-(I)w\check{\varsigma}U_2$, ikincisi ise analitik yolla yapılan $-a,-e,-y$ ile $-(I)p_2 + tur-$ +ğan'dır. Birinci tip şimdiki zaman sıfat-fiil ekinin olumlu şeklinin altı varyantı vardır: $-w\check{\varsigma}u, -w\check{\varsigma}\ddot{u}, -iw\check{\varsigma}u, -iw\check{\varsigma}\ddot{u}, -uw\check{\varsigma}u, -\ddot{u}w\check{\varsigma}\ddot{u}$. Olumsuz şeklinin ise iki varyantı vardır: $-maw\check{\varsigma}u, -mew\check{\varsigma}\ddot{u}$. Sık kullanılan bu ek iyelik ve çokluk eklerini alabilir; kalıcı isim yapar, sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak görev alır. İkinci tip şimdiki zaman sıfat-fiil ekinin olumlu şeklinin $-a, -e, -ip, -ip, -up, -\ddot{u}p, + turgan$ olmak üzere altı varyantı olup, olumsuz şeklinin kullanımına edebî eserlerde rastlanılmamıştır.

Dördüncü sıfat-fiil eki geçmiş zaman sıfat-fiili olup, ekleri $-G_2 A_2 n, -h a n, -\ddot{N} A_2 n$ 'dir. Olumlu şeklinin $-\ddot{g}an, -gen, -han, -\ddot{N}an, -\ddot{N}en$ olmak üzere yedi varyantı, olumsuz şeklinin $-magan$ ve $-megen$ olmak üzere iki varyantı vardır. Yaygın bir kullanıma sahip olan bu ek, iyelik, çokluk ve hal ekleriyle birlikte kullanılabilir. Bu ekin geçmiş zaman fonksiyonu dışında geniş ve gelecek zamanı ifade etme görevi de vardır. Geçici isim olarak kullanılır, sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak yer alır.

Zarf fiillerin tasnifi kısmında zarf-fiiller basit zarf-fiil ekleri ve birleşik zarf-fiil ekleri olmak üzere iki ana başlık altında toplanmıştır. Basit zarf fiil ekleri $-(I)p$ ve $-A_2, -y$ olmak üzere iki çeşittir. Birleşik zarf fiil ekleri ise $-G_2 A_2 n I I_2, -\ddot{N} A_2 n I I_2, -h a n I I; -G_2 A_2 n d A_2 y; -G_2 A_2 n d A_2, -\ddot{N} A_2 n d A_2, -h a n d a; -G_2 A_2 n \check{\varsigma} a, \ddot{N} A_2 n \check{\varsigma} a, -h a n \check{\varsigma} a; -G_2 I_4 n \check{\varsigma} I_4, -\ddot{N} I_4 n \check{\varsigma} I_4, -h I n \check{\varsigma} I; -h u n \check{\varsigma} u, -G_2 A_2 n I I_2 K_2 G_2 A_2, -\ddot{N} A_2 n I I_2 K_2 G_2 A_2, -h a n I I k g a, -G_2 A_2 n d A_2 n, -\ddot{N} A_2 n d A_2 n, -h a n d a n, -m A_2 z d A_2 n$ olmak üzere dokuz çeşittir.

Zarf-fiillerin kullanılış özellikleri ve işlevleri kısmında yer alan basit zarf fiil eklerinden birincisi $-(I)p$ ekinin $-p, -ip, -up, -\ddot{u}p$ olmak üzere beş varyantı vardır. Bu ek zarf fiil ve tekrar grubu oluşturur. İkinci basit zarf fiil eki $-A_2, -y$ 'dir. Olumlu şeklinin $-a,-e,$ ve $-y$ olmak üzere üç varyantı vardır. Bu ekin

olumsuz şekli olan –may, –mey, ekleri –(l)p basit zarf fiil ekinin de olumsuzu olarak kullanılır. Birinci ekle aynı fonksiyonlara sahiptir.

Aynı kısımda işlenen birleşik zarf fiil eklerinden birincisi $-G_2 A_2 n l l_2$, $-\tilde{N} A_2 n l l_2$, $-h a n l i$ 'dir. Bu ekin ğanlı, –genli, –ñanlı, –ñenli, –hanlı olmak üzere beş varyantı vardır. Olumsuz varyantları ise –maganlı, –megenli 'dir. Zarf fiil oluşturan bu ek, asıl fiilin tarzını gösterir. İkinci ek $-G_2 A_2 n d A_2$ y'dir. –ganday, –gendey olmak üzere iki varyantı vardır. Zarf-fiil grubu oluşturur, benzerlik anlamında tarz ifade eder. Üçüncü birleşik zarf fiil eki $-G_2 A_2 n d A_2$, $-\tilde{N} A_2 n d A_2$, $-h a n d a$ 'dır. –ğanda, –gende, –ñanda, ñende, –handan bu ekin olumlu varyantları, –maganda, –megende ise olumsuz varyantlarıdır. Zarf-fiil oluşturan bu ek asıl fiilin bildirdiği hareket gerçekleşmeden önce veya onunla aynı anda yapılan hareketi gösterir. Dördüncü ek $-G_2 A_2 n l A_2 y$, $-\tilde{N} A_2 n l A_2 y$, $-h a n l a y$ 'dir. –ğanlay, –genley, –ñanlay, –ñenley, –hanlay olmak üzere olumlu beş varyantı vardır. Olumsuz varyantlar ise –maganlay, –megenley'dir. Zarf-fiil grubu oluşturan ve birleşik fiil teşkil eden bu ek asıl fiilin ifade ettiği hareketle aynı anda gerçekleşen başka bir hareketin yapılış şeklini gösterir. Beşinci birleşik zarf-fiil eki ise $-G_2 A_2 n \check{c} a$, $-\tilde{N} A_2 n \check{c} a$, $-h a n \check{c} a$ 'dır. –ğança, –gença, –ñança, –ñença, –hança bu ekin varyantlarıdır. Bu ek de bir önceki ekle aynı fonksiyonlara sahiptir. Altıncı ek $-G_2 l_4 n \check{c} l_4$, $-\tilde{N} l_4 n \check{c} l_4$ $-h i n \check{c} i$ 'dir. 10 varyantı vardır: –ğınçı, –ginçi, –ğunçu, –günçü, –ñınçı, –ñinçi, –ñunçu, –ñünçü, –hınçı, –hunçu. Zarf-fiil grubu oluşturan bu ek de asıl hareketin gerçekleşmesinden önce ya da sonra gerçekleşebilecek yardımcı hareketi ifade ederek, asıl hareketin gerçekleşme şeklini gösterir. Yedinci birleşik zarf-fiil eki $-G_2 A_2 n l l_2 K_2 G_2 A_2$, $-\tilde{N} A_2 n l l_2 K_2 G_2 A_2$, $-h a n l i k g a$ 'dır. Olumlu şeklinin beş varyantı vardır: –ğanlıkğa, –genlikge, –ñanlıkğa, –ñenlikge, –hanlıkğa. Olumsuz şeklinin –maganlıkğa, –megenlikge olmak üzere iki varyantı vardır. Cümlede “-diksa da, –ma (mız)a rağmen anlamlarını taşıyan yardımcı hareketi ifade eder. Zarf-fiil grubu oluşturur. Sekizinci ek $-G_2 A_2 n d A_2 n$, $-\tilde{N} A_2 n d A_2 n$, $-h a n d a n$ 'dir. Olumlu şeklinin beş varyantı vardır: –ğandan, –genden, –ñandan, –ñenden, –handan. –magandan, –

megenden ise olumsuz şeklinin varyantlarıdır. Asıl fiilin bildirdiği hareketin ortaya çıkış sebebini gösteren bu ek de diğer zarf fiil ekleri gibi zarf fiil grubu oluşturur. Son birleşik zarf-fiil eki ise –m A₂ z d A₂ n'dır. Olumlu şekli olmayan bu ekin olumsuz şeklinin –mazdan, -mezden olmak üzere iki varyantı vardır. Zarf-fiil grubu oluşturur ve asıl hareketin gerçekleşme şeklini gösterir

Sonuç olarak, Türk dilinin Kıpçak kolunun Kafkasya'daki güney bölümünü meydana getiren Karaçay-Malkar Türkçesindeki sıfat-fiil ve zarf-fiil ekleriyle, Türkiye Türkçesindeki sıfat fiil ve zarf fiil ekleri arasındaki ses değişiklikleri ve aynı olmayan bir kaç ek dışında benzerlikler oldukça fazladır. Karaçay- Malkar Türkçesi, Eski Türkçeden gelen özellikleri devam ettirir ancak yapısında Rusça ve Kafkas dillerinden geçen unsurlar da bulunmaktadır. Bazı araştırmacıların iddia ettiği gibi Karaçay-Malkar Türkçesi ve diğer lehçeler ayrı diller değildir. Aralarında sadece ses, şekil ve kelime farklılıkları vardır. Türk dili ağacının kökü mazinin derinliklerindedir. Türkiye Türkçesi ve Karaçay- Malkar Türkçesi işte bu ağacın birer dalıdır.

KAYNAKÇA

AHMATOV, İ.H., JABOEV, M.T. Malkar Til, 1989.

AKALIN, Mehmet. Tarihi Türk Şiveleri, Ankara, 1998.

AKİNER, Shirin. İslamic Peoples of the Soviet Union, London, Boston, Melbourne and Heney, 1983, s. 202-204.

ARAT, R.Rahmeti. Kutadgu Bilig İndeks, II, Haz., Kemal Eraslan, Osman Fikri Sertkaya, Nuri Yüce, İstanbul, 1979.

ATALAY, Besim. Divânü Lugâti't Türk Dizini, Ankara, 1991.

BANGUOĞLU, Tahsin. Türkçenin Grameri, Ankara, 1995.

BASKAKOV, H.A., Karaçay-Malkar Tilni Grammatikası, Nalçik, 1966.

BAYRAMKULLANI, A.M., ORUSBIYLANI, İ.H., Karaçay-Malkar Tilnii Grammatikası, Çerkessk, 1970.

CAFEROĞLU, Ahmet. Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, İstanbul, 1993.

_____ "Kafkas Türkleri", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi (36), 1988, c. 3, s. 50.

_____ Türk Dili Tarihi, İstanbul, 1943-1947.

_____ "Türk Kavimleri", Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Dergisi, Ankara, 1983, s. 41-51.

CANİBEKOV, İ.A., Tuvgan Til, Çerkessk, 1994.

CEMİLOĞLU, İsmet. Kıyas-ı Enbiyâ Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi, Ankara, 2000.

ÇAĞATAY, Saadet. Türk Lehçeleri Örnekleri II, Ankara, 1972.

_____, Karaçayca Birkaç Metin, DTCFD, IX-3, 1951.

DOVLOVA, N.A., DAVUTOVA, Z.K. Tuvgan El Literatürası, Çerkessk, 1990.

EDİSKUN, Haydar. Türk Dilbilgisi, İstanbul, 1993.

ERCİLASUN, A. Bican. Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri, Ankara, 1996.

_____, Türk Dünyası Üzerine İncelemeler, Ankara, 1997.

_____, Kutadgu Bilig Grameri-Fiil, Ankara, 1984

ERGİN, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 1993

GABAİN, A. Von. Eski Türkçenin Grameri, Çev. Mehmet AKALIN, Ankara, 1998.

GENCAN, T.Nejat, Dilbilgisi, Ankara, 1979.

GÜLSEVİN, Gürer, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, Ankara, 1997.

GÜRSOY-NASKALİ, Emine. Türk Dünyası Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara, 1997

HACIEVA, A.M. "Karaçay-Malkar Türklerinin Eski Folklor Ürünleri"
Blig, Sayı 6, s.155-157,1997.

Karaçay –Malkar – Orus Sözlük, Karaçayev – Balkarslo Russky Slovar, Haz. S.A. Goçiyeva, H.İ. Süyünçev, Moskova, 1989.

KARAMANLIOĞLU, A. Fehmi. Kıpçak Türkçesi Grameri, Ankara, 1984.

MİLLER, M. "Balkar Türkleri", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi (8), 1985, c. 1, s. 38-44.

NEMETH, Gyula. Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü, Çev. Kemal AYTAÇ, Ankara,1990.

ÖNER, Mustafa. Bugünkü Kıpçak Türkçesi, Ankara, 1998.

SARAY, Mehmet, Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi, Ankara, 1996

TAVKUL, Ufuk. Kafkasya Dağlılarında Hayat ve Kültür, İstanbul, 1993.

_____, Karaçay – Malkar Diline Kafkas Dillerinden Geçen Kelimeler, Kırım Dergisi, 3 (11), 1993, s.22-25.

_____, Kumukça ile Karaçayca Arasındaki Başlıca Farklar, Dil Dergisi. (7), 1993, S. 27-40

_____, "Karaçay – Malkar Dilinin Diyalektleri" Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, s. 59 İstanbul.

_____, Karaçay – Malkar Türkçesi Sözlüğü, Ankara, 2000.

ÖZET

Bu incelemede Alim Teppeev'in "Agamnı İçer Suvu", Kağıylanı Nazıfa'nın "Anamı Kızleri, N.A. Davlova" ve Z.K. Davutva'nın Tuvgan El Literaturası adlı eseri ile Malkar Poeziyanı Antologiyası adlı eserler, Karaçay–Malkar Türkçesindeki sıfat-fiiller ve zarf-fiiller açısından incelenmiştir.

"Karaçay–Malkar Türkçesinde Sıfat-fiil ve Zarf-fiil" adını verdiğimiz bu incelemede öncelikle sıfat –fiil ve zarf-fiil eklerinin yer aldığı cümleler fişlenmiş 34 harfli ortak Türk alfabesi esas alınarak bu cümleler transkribe edilmiş ve Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Tezimiz, tek bir metni esas almayıp, birçok metinden alınan örnek cümlelere dayandığı için sadece inceleme kısmından oluşmaktadır. İnceleme bölümü de kendi içinde Sıfat Fiillerin Tasnifi, Sıfat Fiillerin Kullanılış Özellikleri ve İşlevleri, Zarf Fiillerin Tasnifi, Zarf Fiillerin Kullanılış Özellikleri ve İşlevleri olmak üzere dörde ayrılır.

İncelemenin birinci kısmı, "Sıfat Fiillerin Tasnifi" kısmıdır. Burada Karaçay Malkar Türkçesinde tespit edilen 4 çeşit sıfat fiil eki varyantlarıyla sıralanmıştır.

İkinci kısım "Sıfat Fiillerin Kullanılış Özellikleri ve İşlevleri"dir. Bu bölümde sıfat fiil eklerinin fiil kök ve gövdelerine bağlantı şekilleri "Varyantlar" başlığı altında gösterilmiş, "Yapısı ve Kullanılış Özellikleri" kısmında ise eklerin farklı kullanılış özellikleri örnekler üzerinde gösterilmiştir. "İşlevleri" başlığı da bu bölümde yer alır ve taranılan edebî eserlerde sıfat fiil eklerinin geçtiği cümleler Türkiye Türkçesine aktarılarak eklerin işlevleri tespit edilmiştir.

Üçüncü kısım “Zarf Fiillerin Tasnifi” kısmıdır. Bu bölümde zarf fiiller basit ve birleşik olarak ikiye ayrılmış, basit zarf fiillerde iki zarf fiil eki, birleşik zarf fiil eklerinde sekiz zarf fiil eki varyantlarıyla sıralanmıştır.

İncelemenin son kısmı olan “Zarf Fiillerin Kullanılış Özellikleri ve İşlevleri”nde eklerin fiil tabanlarıyla birleşme şekilleri “Varyantlar” bölümünde gösterilmiş, taranılan edebî metinlerdeki eklerin kullanılış özellikleri “Yapısı ve Kullanılış Özellikleri” başlığı altında tespit edilmiş, Türkiye Türkçesine aktarılan örnek cümleler üzerinde bulunan işlevler “İşlevleri” bölümünde incelenmiştir.

Sonuç olarak sıfat fiil ekleri ve zarf fiil ekleri bakımından Karaçay – Malkar Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasındaki farklar azdır. Farklılıklar en çok birleşik zarf fiillerde göze çarpar. Bunun dışında ses değişikliklerinden kaynaklanan farklar vardır. Karaçay – Malkar Türkçesi, Eski Türkçenin dil özelliklerini de büyük ölçüde muhafaza etmektedir. Bazı dilcilerin savunduğu gibi, Karaçay – Malkar Türkçesi ayrı bir dil değildir. Karaçay – Malkar Türkçesi ve Türkiye Türkçesi, kökü mazide olan Türk dili ağacının birer dalıdır.

SUMMARY

In this study, work of Alim Teppeev titled “Agamnı İçer Suvu”, work of Kağıylanı Nafıza titled “Anamı Kızleri, N. A. Dovlova” and work of Z. K. Davutova titled “Tuvgan El Literaturası” and “Malkar Poeziyanı Antologiyası” are examined from the angle of adjective-verbs and adverb-verb as used in Turkish of Karaçay-Malkar.

In this study to which we assigned the title “Adjective-verb and Adverb-verb in Karaçay-Malkar Turkish”, first the sentences in which there are adjective-verb and adverb-verb affixes are classified by using slips and by taking the Turkish Alphabet containing 34 letters, these sentences are transcript and transcript and transformed into Turkish as spoken in Turkey.

This thesis does not bases on a single text but bases on sample sentences taken from many text and therefore it contains only the section for studies made on them by examinations. In the section where the examinations are made, there are four sub-section with headings Classification of Adjective-verbs, Usage Properties and Functions of Adjective-verbs, Classification of Adverb-verbs, Usage Characteristics and Functions of Adverb-verbs.

The first section of the study is about “Determination of adjective-verbs”. Here four kinds of adjective verb affixed is listed with its variants as ones determined in the Karaçay-Malkar Turkish.

The second section is on “Usage Characteristics and Functions of Adjective Verbs”. In this section, the method of adding the verb root and bodies of the adjective verb are indicated under the Variants heading, whereas in the section titled “Structure and Usage Characteristics” different usage characteristics of additions are exhibited by using examples. Under the heading “Their Functions” the sentences where adjective verb additions

are used in the works of literature are indicated and scanned, their functions are determined by transferring them into Turkish as spoken in Turkey.

The third section is about "Classification of the Adverb verbs." In this section the adverb verbs are divided into two as simple and compound and in simple adverb verb additions eight adverb verb variant are listed.

In the last section of the study titled "Usage Characteristics and Functions of Adverb Verbs" the methods of combining the additions with the base of the verbs are indicated in the section titled "Variants", and the usage characteristics of the additions seen in the works of literature texts scanned are determined under the heading "Their Structure and Usage Characteristics" the functions are examined under heading "Functions" by transforming them into Turkish as spoken in Turkey in from of sample sentences.

In conclusion, difference between Karaçay-Malkar Turkish and Turkish as Spoken in Turkey with respect to adjective verb additions and adverb verb additions is small. The differences strike ones attention mostly in compound adverb verbs. Other than this , there are differences originating from voice changes. Karaçay-Malkar Turkish is preserving the language characteristics of Old Turkish at a significant scale. As defended by some linguistics, Karaçay-Malkar Turkish is not a different language. Karaçay-Malkar Turkish and Turkish as spoken in Turkey are branches of Turkish language tree whose roots are in past.

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**